

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

LIDOVÁ PÍSEŇ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Bakalářská práce

Autor: **Alice Pitrová**

Vedoucí práce: **PaedDr. Alena Váchová**

**České Budějovice
2010**

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA

ČESKÉ BUDĚJOVICE

Faculty of Education

Department of Education and Psychology

FOLK SONG IN KINDERGARTEN

Bachelor thesis

Author: **Alice Pitrová**

Supervisor: **PaedDr. Alena Váchová**

**České Budějovice
2010**

P r o h l a š u j í , že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 31. 3. 2010.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, paní PaedDr. Aleně Váchové za rady, připomínky a metodické vedení práce.

ANOTACE

Bakalářská práce v **teoretické části** je věnována pěveckým činnostem a jejich místu v současném předškolním vzdělávání. Další část se zabývá lidovou písní jako součástí české kultury, její charakteristikou, historií i současností. Obsahem **praktické části** jsou možnosti využití lidové písně v mateřské škole a jejího přiblížení dnešním dětem. Dále zahrnuje program s těmito záměry pro předškolní děti, který následně ověřuje a vyhodnocuje. Část jeho realizace je zaznamenána na DVD. Tato nahrávka je součástí praktické části. Cílem práce je popsat a ověřit možnosti využití lidové písně jako prostředku ke komplexnímu naplňování cílů předškolního vzdělávání.

Klíčová slova: lidová píseň, mateřská škola, zpěv, předškolní vzdělávání

ANNOTATION

This work is in the first **part of the theoretical** chapter dedicated to singing activities and its place in the present kindergarten education. The second part occupies with the folk song as a part of Czech culture, its characterization, its history and present. **The practical part** of this work occupies with the possibility of using the folk song in the kindergarten and its bringing near to present children. Further the work contains the plan of using the folk song which in further parts verifies and analyse. One part of the realization is recorded on DVD. This DVD is part of the practical chapter. The aim of this work is to describe and verify the possibilities of using the folk song as a device of complex completing the aims of kindergarten education.

Key words: folk song, kindergarten, singing activities, preschool education

OBSAH

ÚVOD.....	8
 I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. PĚVECKÉ ČINNOSTI A JEJICH MÍSTO V SOUČASNÉM PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ.....	9
1.1 Vymezení pojmu zpěv, hra, výchova.....	9
1.2 Ostatní hudební činnosti – obecná charakteristika.....	11
1.3 Pěvecké činnosti v integrovaném vzdělávání.....	12
1.4 Varianty pěveckých činností a rozvoj zpěvnosti.....	13
1.5 Zásady hygieny dětského hlasu.....	14
1.6 Základní pěvecké návyky.....	16
2. VLIV ZPĚVU NA ROZVOJ OSOBNOSTI DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU...	18
2.1 Nezpěváci – proč děti nezpívají.....	19
2.2 Jak zlepšit zpěv u dětí.....	21
2.3 Motivace pohybem a hrou	22
3. LIDOVÁ PÍSEŇ JAKO SOUČÁST ČESKÉ KULTURY.....	24
3.1 Obecná charakteristika lidové písně, krajové odlišnosti.....	24
3.2 Historie české lidové písně a její sběratelé.....	25
3.3 Česká lidová píseň v současnosti.....	29
4. MOŽNOSTI VYUŽITÍ LIDOVÉ PÍSNĚ V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	30
4.1 Motivace k lidovým písním.....	30
4.2 Lidové písně pracovní, milostné a obřadné z hlediska dětského hudebního projevu.....	32
4.3 Práce s lidovou písní v mateřské škole.....	33

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. PROGRAM INTEGROVANÉHO VZDĚLÁVÁNÍ VYCHÁZEJÍCÍ Z LIDOVÝCH PÍSNÍ	35
5.1 Integrovaný blok „Zvuky v tichu“	35
5.1.1 Charakteristika bloku	35
5.1.2 Vlastní průběh činností	36
5.1.2.1 Píseň č. 1 – „A já pořád kdo to je“	37
5.1.2.2 Píseň č. 3 – „Cib, cib, cibulinka“	38
5.1.2.3 Píseň č. 3 – „Šla Nanyňka do zelí“	39
5.1.2.4 Píseň č. 4 – „Okolo Hluboký“	40
5.2 Integrovaný blok „Zpívání deští“	41
5.2.1 Charakteristika bloku	41
5.2.2 Vlastní průběh činností	42
5.2.2.1 Píseň č. 1 – „Marjánko, Marjánko“	42
5.2.2.2 Píseň č. 2 – „Prší, prší“	43
5.3 Integrovaný blok: „Písničkové molekuly“	44
5.3.1 Charakteristika programu	44
5.3.2 Vlastní průběh činností	45
5.3.2.1 Hudební hádanky	45
5.3.2.2 Písničkové molekuly	46
6. EVALUACE	47
6.1 Evaluace integrovaného bloku „Zvuky v tichu“	47
6.2 Evaluace integrovaného bloku „Zpívání v deští“	52
6.3 Evaluace integrovaného bloku „Písničkové molekuly“	54
7. SHRUTÍ	57
ZÁVĚR	58
Seznam použité a citované literatury	59
Přílohy	61

ÚVOD

Téma své bakalářské práce – „**Lidová píseň v mateřské škole**“ jsem si vybrala proto, že sama mám, díky vedení svých rodičů a prarodičů, od nejútlejšího věku k lidové písni a zpěvu hluboký citový vztah a snažím se předat tuto lásku i dětem v mateřské škole, ve které pracuji. Práce s písní mě i mé svěřence naplňuje radostí, optimismem, proto tyto společně strávené chvíle považuji za přínosné a smysluplné.

Záměrem mé bakalářské práce je proto **upozornit na klady a přínosy ve vzdělávání předškolních dětí**, které umožňuje práce s lidovou písní např. zdokonalení výslovnosti, odstraňování řečových vad, optimistický pohled na svět, rozvíjení poznání, navození radostné atmosféry, rozvoj tvořivosti a fantazie, celkové zklidnění dítěte, zkvalitnění vztahů s učitelkou i s ostatními dětmi, důvěra v sebe sama, empatické cítění, prosociální vztahy apod.

Svou prací chci potvrdit **důležitost a velký přínos zpěvu u předškolních dětí i v současné době**, kdy právě zpěv je stále častěji potlačován zvukovým smogem, dětem jsou téměř denně vnucovány silnější a silnější zvukové dávky např. v podobě zesílených televizních a rozhlasových reklam. Díky tomu děti přestávají rozlišovat a třídit zvukové informace a hudbu tak vnímají pouze jako zvukovou kulisu. Lze říci, že hudební výchova celkově ustupuje do pozadí nejen na všech stupních škol, ale hlavně v rodinách. Dětský sluch zaujme jen výrazná, často se opakující melodie, nápadný rytmus nebo zajímavý text, který právě lidová píseň nabízí a proto je velmi důležitá pro optimální, všestranný rozvoj dětí a může být velkým přínosem pro jejich budoucí život.

Cílem mé práce je **popsat a ověřit možnosti využití lidové písně jako prostředku ke komplexnímu naplňování cílů předškolního vzdělávání**.

I. T E O R E T I C K Á Č Á S T

1. PĚVECKÉ ČINNOSTI A JEJICH MÍSTO V SOUČASNÉM PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Zezula, Janovská a kol. definují pěvecké činnosti takto:

„**Pěvecké činnosti** jsou základem hudebně výchovného procesu, rozvíjejí nejrůznějšími prostředky smysl pro krásu zpěvu, dávají základy pěveckých dovedností a kultivují mluvní a zpěvní projev dítěte. Jejich obsahem jsou zpočátku účelově zaměřené hry, které provázejí nejmladší děti světem nehudebních zvuků, příběhů a pohádek, vedou k uvolnění hlasového orgánu a postupně i k uvědomování si rytmické stránky řeči, potom rytmičtější a melodizace slov, sousloví a říkadla a mnohotvárná práce s písní, která v pěveckých činnostech přirozeně dominuje; práci s písní průběžně doplňují rozmanité hudební didaktické hry.“ (Zezula, J., Janovská, O., a kol., 1987, s. 46)

1.1 Vymezení pojmů zpěv, hra, výchova

Zezula, Janovská a kol. definují zpěv takto:

„**Zpěv** je pro předškolní děti specifickou, nenahraditelnou činností i osvěžením. Uspokojuje jejich přirozenou potřebu vnímat svět všemi smysly a také se aktivně projevat. Vnitřní řád hudby, její rytmus i forma vyžadují při hudebním projevu určitou kázeň, jíž se dítě ochotně podřizuje. I hra má svá pravidla, jež je nutno respektovat.

Zpěv má v systému hudebních činností rozhodující význam, protože se při něm rozvíjejí základní hudební schopnosti. Jen člověk s rozvinutými schopnostmi dovede vnímat a prožívat hudbu, odhalovat její krásu, těšit se z vlastní hudební činnosti. Při zpěvu jsou děti plně aktivní: samy se hudebně projevují, chtějí si písničku zazpívat, naučit se ji.“ (Zezula, J., Janovská, O., 1987, s. 47)

Průcha, Walterová, Mareš definují hru takto:

„**Hra** je forma činnosti, která se liší od práce i učení. Člověk se hrou zabývá po celý život, avšak v předškolním věku má specifické postavení – je vůdčím typem činnosti. Hra má řadu aspektů: aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický, terapeutický. Zahrnuje činnost jednotlivce, dvojice, malé i velké skupiny.“

(Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 2003, s. 75)

Jinou definici pro hru mají **Kolláriková, Pupala**:

„Osou osobnostně orientované předškolní výchovy je hra jako nejlepší způsob, jak může dítě postupně zvládat všechny předpoklady k rozvoji všeho, co bude v životě později potřebovat. Experimentace, situační učení a samostatná tvořivá hra dávají příležitost k osobnímu prožitku, uplatnění zájmu a zkušenosti, vyjádření vlastní představy o světě a osobitém vztahu k němu.“

(Kolláriková, Z., Pupala, B., 2001, s. 135)

Pojem výchova definují **Průcha, Walterová, Mareš** takto:

„**Výchova** je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“

(Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 2003, s. 277)

Pojmy **zpěv, hra a výchova** jsem vymezila proto, že se domnívám, že právě v oblasti předškolního vzdělávání spolu velice úzce souvisejí. Zpěv v současném Rámcovém programu pro předškolní vzdělávání prostupuje všemi integračními oblastmi (Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět), působí jako motivace, relaxace, napomáhá spolupráci mezi dětmi, vytváření pohody ve třídě, přispívá k navození radostné atmosféry.

O tom, jak významnou roli hraje hudební výchova v předškolním vzdělávání svědčí i fakt, že existuje také hudební pedagogika jako speciální odvětví obecné pedagogiky a že využitím hudební výchovy a zpěvu k harmonickému rozvoji dítěte se dosti podrobně zaobírali téměř všichni pokrokoví pedagogové všech dob např. Rousseau, Pestalozzi, Herbart, Svoboda, Komenský. Ten téměř neustále sledoval, jak se rozvíjí rozum dítěte na základě smyslového vnímání a také jako hudební vychovatel neopomenul uvést hudbu jako důležitou vzdělávací složku ve výchově a vzdělávání nejmenších.

Hra je pro předškolní děti nejpřirozenější a tudíž nejčastější činností a společně se zpěvem mohou přispívat k jejich správné výchově a všestrannému rozvoji.

Čapková uvádí, že Komenský: „Hru pokládá pro vývoj dítěte útlého věku za stejně potřebnou jako výživu a spánek.“ (Čapková, D., 1968, s. 96)

Tichá uvádí: „Hra má při práci s dětmi mnohé výhody:

- spontánně zapojí všechny děti
- pracuje s náladou, fantazií a představivostí malého zpěváka
- odstraní psychické a fyzické bloky
- podněcuje dítě k tomu, aby hledalo a objevovalo možnosti svého hlasu
- poskytuje především zážitkové sebepoznávání
- dává každému šanci nalézt si cestu k vlastnímu osobitému projevu.“

(Tichá, A., 2005, s. 9)

1.2 Ostatní hudební činnosti – obecná charakteristika

V každodenní praxi v mateřské škole probíhá celá řada vzájemně se podmiňujících a prolínajících hudebních činností. Jedná se o činnosti:

- a) **pěvecké**
- b) **poslechové**
- c) **instrumentální**
- d) **hudebně pohybové**

a) **Pěvecké činnosti** – viz. strana 9

b) **Poslechové činnosti** rozvíjejí hudební sluch, představivost a poslechové dovednosti dětí. Směřují od vnímání krátkých tónových a zvukových celků k estetickému zážitku a citovému prožitku. Přiměřené poznávání spojené s vlastní činností dětí v oblasti pěvecké, instrumentální a pohybové podněcuje u dětí aktivní myšlenkové pochody, při nichž se vytváří základy elementárního hudebního myšlení.

c) **Instrumentální činnosti** urychlují hudební rozvoj dítěte. Prostřednictvím hry na dětské hudební nástroje začíná dítě aktivně vnímat rozdíly mezi zvuky hudebními a nehudebními, zlepšuje se rytmické cítění a rozvíjejí hudební schopnosti dítěte. Významnou roli zde hraje i hra na tělo s využitím improvizace. Instrumentální činnosti obohacují děti po stránce estetické a emocionální a to hlavně ve spojitosti s písní. Vycházejí z dětské zvědavosti a hravosti prozkoumat jak co zní.

d) **Hudebně pohybové činnosti** významně rozvíjejí rytmické cítění dětí. Jejich prostřednictvím docílíme u dětí citového prožívání hudby, protože právě tyto činnosti jsou pro předškolní děti nejtypičtějším projevem reagování na hudbu. Zpěv spolu s pohybovou hrou jsou pro ně nenahraditelnou činností, protože uspokojují jejich přirozenou potřebu vnímat všemi smysly a aktivně se projevovat.

1.3 Pěvecké činnosti v integrovaném vzdělávání

V celém systému hudebních činností má zpěv rozhodující význam, protože se při něm nejlépe a nejpřirozeněji rozvíjejí základní hudební schopnosti. Jen člověk s rozvinutými schopnostmi dovede odhalovat krásu hudby, vnímat a prožívat ji a radovat se z vlastních hudebních činností. Hlavně při zpěvu se plně projevuje aktivita dítěte, chtějí se písničku naučit, zazpívat si ji, hudebně se projevit.

V posledních letech neustále přibývá dětí neposedných, neklidných, nesoustředěných, ale také dětí s neurotickými příznaky způsobenými duševním napětím v neuspokojivém rodinném prostředí bez potřebného zázemí. Právě zpěv a hravé formy

pěveckých činností mohou být pro tyto děti do značné míry i léčebným prostředkem, zmírňujícím jejich vnitřní neklid a napětí.

Tři základní způsoby hudebně výchovného působení v rodině a mateřské škole, které různými slovy vyjadřují téměř všichni odborníci na tuto problematiku:

- 1/ Co nejvíce před dětmi zpívat, zpívat s dítětem to, co brzy dokáže opakovat.**
- 2/ Poskytnout dítěti příležitost k vlastnímu uplatnění i přesto, že to, co zpočátku předvede ještě třeba nebude možné nazvat zpěvem. Vycházet z toho, že dítě si vlastně nejprve hraje se svým hlasem.**
- 3/ Se zaujetím dítěti naslouchat a povzbuzovat jej a tím citlivě podporovat snahu o zdokonalení jeho výkonu.**

Předškolní věk je vlastně první etapou hudebního rozvoje dítěte a má dvě zvláštnosti:

- 1/ Současně s rozvojem dovednosti zpívat – tzn. s vytvářením pěveckých dovedností a návyků, probíhá rozvoj základních hudebních schopností – schopnost tonálního cítění, hudebních představ a rytmu.**
- 2/ Hudební rozvoj probíhá u jednotlivých dětí různě rychle. U nadaných v předškolním věku, u ostatních později.**

Při všech pěveckých činnostech v mateřské škole musíme brát tyto skutečnosti v úvahu.

1.4 Varianty pěveckých činností a rozvoj zpěvnosti

Zezula, Janovská a kol. uvádí, že:

„Základem pěveckých činností v mateřské škole je a) zpěv, b) pohybová hra, c) zpěv s chůzí, d) zpěv s hrou na tělo a s hrou na dětské bicí nástroje.“

(Zezula, J., Janovská, O., a kol., 1987, s. 48)

Zpěv je dítěti stejně blízký jako řeč. V raném dětství ještě dítě nerozumí pojmovému sdělení a zpěv a řeč mu často ve zvukových projevech splývají. První důležitou hudební činností dítěte je vnímání zvuků. Dítě nejprve sbírá zážitky a pak teprve přichází chvíle, kdy si začne samo pobrukovat, zpívat. Dítě zpěv poslouchá velmi intenzivně. Ještě dříve než bude schopno vnímat obsah slov v písni, vnímá její náladu, melodii, rytmus.

První poslechovou písni je pro dítě mámina ukolébavka a dále popěvky a písničky, které svým rytmem nutí dítě k pohybu. Dítě má zájem, chce se ke zpěvu připojit a postupně se mu to pod vedením dospělé osoby daří. **Dítě nutně potřebuje toho, kdo mu zpívá vidět, být s ním v kontaktu, mít ho rád.** Zpívá-li mu např. blízká osoba, vytváří se mezi nimi citové pouto, které ještě znásobí aktivní projev dítěte a působivost hudebních zážitků. Dítě tak záhy projeví zájem a potřebu zpívat.

I v příznivém hudebním prostředí jsou mezi dětmi značné **vlohové rozdíly** a tudíž jejich **pěvecký rozvoj neprobíhá stejně**. Některé dítě začne zpívat dříve, jiné později. Pokud však v raném věku dítěti chybí **podnětné a příznivé hudební prostředí**, to znamená nepodněcuje-li ho nikdo ke zpěvu, nezpívá mu, může zůstat velmi dlouho hudebně zcela neprobuzené. **Zvuková kulisa**, jakou je **reprodukováná hudba nemůže tuto funkci plnit. Obyčejný, jednoduchý zpěv matky je v tomto směru nenahraditelný.**

Správné uspokojování potřeb dítěte v oblasti hudební výchovy se odráží v jeho duševním vývoji a má tak nezastupitelnou úlohu. Z psychologického hlediska má hudební aktivita dítěte celou řadu složek, které formují celou jeho osobnost.

1.5 Zásady hygieny dětského hlasu

V raném období dítěte se jeho hlasový orgán teprve vyvíjí, takže je velmi křehký a snadno zranitelný, ale zároveň velmi tvárný, jemný a poddajný, proto bychom měli dodržovat zásady hlasové hygieny. Hlasovou hygienu **Zezula, Janovská** definují takto:

„Hlasovou hygienou rozumíme péči o hlas v průběhu vývoje, a to z hlediska prostředí, v němž se dítě pohybuje, z hlediska používání hlasu při řeči i při zpěvu a z hlediska duševní pohody.“ (Zezula, J., Janovská, O., a kol., 1987, s. 51)

Dětské hlasivky a hlasový rozsah dětí předškolního věku popisují dobře **Zezula, Janovská a kol.** ve své knize *Hudební výchova v mateřské škole* (1987, s. 50). Jejich popis uvádím v následující části.

Narozdíl od dospělého má dítě kratší hlasivky, menší rezonanční dutiny a také hrtanové svaly nejsou ještě plně funkční. Proto je dětský hlas slabý a má malý rozsah. Také s dechem ještě dítě nedovede hospodařit a to nejen při zpěvu, ale také při běžné mluvě, kdy se často nadechuje uprostřed slova.

Průměrný hlasový rozsah tříletého dítěte je tercie v rozmezí mezi $d^1 - a^1$. Čtyřleté dítě zvládne již rozsah do sexty v rozmezí jedné oktávy $c^1 - c^1$, do šesti let se hlas rozvíjí na septimu až oktávu. Opět se zde ale projevují individuální rozdíly a do určité míry také hlasová poloha – vyšší (sopránová), střední nebo nižší (altová). Pro sjednocení hlasové polohy je nejvhodnější rozmezí tónů $d^1 - a^1$.

Děti méně pěvecky vyspělé nebo hudebně zanedbané mají někdy nižší hlasovou polohu. Při kolektivním zpívání se často stává, že **učitelka nerespektuje hlasovou polohu dětí**, zpívá s nimi v poloze, která vyhovuje jí a to pak vede ke zpívání celého kolektivu v nižší poloze. Hlasový rozsah tím bývá omezený, děti při zpěvu na hlasivky tlačí, jejich hlas ztrácí lehkost a svou typickou, jemnou, zvonivou barvu.

Na začátku roku učitelka zjišťuje, které děti už jsou schopny určitého melodického projevu a které ne. Jakmile se jí podaří sjednotit kolektiv ke zpěvu nejjednodušších popěvek, zkouší postupně popěvek transponovat do vyšších a nižších poloh, aby zjistila hlasový rozsah dětí, přičemž nejvyšší tón popěvku udává horní hranici rozsahu a nejnižší tón dolní hranici. **Je zapotřebí, aby děti nejvyšší tón zpívaly lehce, bez námahy a nejnižší tón, aby se jim ozval.**

Důležité je zpívat vždy ve vyvětrané místnosti, ve které je přiměřená teplota a vlhkost. Za přiměřenou teplotu se považuje 18 – 20 stupňů. Naopak vyšší teplota a suchý vzduch vedou k vysušování sliznice a rychlé únavě hlasového ústrojí.

Dále je třeba vyhýbat se zpěvu v hlučném a prašném prostředí a venku za chladného a větrného počasí.

Hlasivky slouží jak ke zpěvu, tak k mluvení. Obě tyto činnosti se mohou kladně i záporně ovlivňovat. Musíme proto děti chránit před přepínáním mluvního i zpěvního hlasu. **Dítě je schopno zpívat bez námahy jen ve své přirozené hlasové poloze.** Nerespektujeme-li tuto skutečnost, opět to vede k přepínání a možnému poškození hlasivek. To platí také pro zpívání při větší **fyzické námaze**, proto musíme tuto skutečnost vzít v úvahu a např. při pohybových hrách se zpěvem nezpívat příliš dlouho, střídát zpěv skupinový a zpěv jednotlivců s jinými činnostmi.

Nedoporučuje se také zpívat, jsou-li děti **hlasově indisponovány** (rýma, kašel, chrapot apod.) Součástí hlasové hygieny je i **duševní pohoda dítěte**, proto se snažíme vytvořit pro zpěv co nejlepší podmínky např. dobrou náladu, příjemné zážitky apod.

Zezula, Janovská a kol. tvrdí, že:

„Správně, šetrně prováděný zpěv je v předškolním věku také nejlepší ochranou hlasu, protože se při něm zpevňují svaly hlasového ústrojí a hlas se stává odolnější i při mluvení. Zpěvem se prohlubuje dýchání, to umožňuje větší přívod vzduchu do plic, lepší okysličování mozku i lepší trávení. **Správně prováděný zpěv je pro děti mimořádně důležitý jako prostředek, který upevňuje jejich zdraví.**“

(Zezula, J., Janovská, O., 1987, s. 51)

1.6 Základní pěvecké návyky

Základní pěvecké návyky si děti osvojují především nápodobou. Při osvojování prvních popěvků a písní se učí ovládat zpěvní hlas, učí se zpívat. Pro rozvíjení pěveckých návyků je nejdůležitější správný pěvecký projev, vzor učitelky. Mnohdy si děti přinášejí špatné pěvecké návyky už z domova, ale vzhledem k tomu, kolik času tráví v mateřské škole, je ještě možnost nápravy.

To znamená, že **hlasový projev učitelky by měl být co nejpřirozenější**, ať už při zpěvu či mluvení. Učitelka se má vyvarovat zbytečného zesilování, zvyšování hlasu s tvrdým nasazením. **Má mluvit střední silou se zřetelnou výslovností.**

Před zpíváním je důležité se **celkově zklidnit** a věnovat pozornost hlubokému, žeberně bránicovému nádechu, měkkému nasazení a jemnému, plynulému tvoření tónu. Tomu napomáhá např. deklamace říkadel a zpěv pravidelně členěných písní, zpomalení zpěvu, které vede k prodloužení výdechové fáze. Vhodné je také „počítání zoubků“ jazykem, které vede k pomalému, důkladnému nádechu nosem před začátkem zpěvu. Tento nádech je nejvhodnější provádět vleže na zádech, protože tím odbouráme zvedání ramen a děti se soustředí spíše na zvedající se břicho.

Při takto provedeném nádechu dochází zároveň k otevření, uvolnění čelistí, což je nezbytné k měkkému a pozvolnému nasazení tónu.

Aby se hlas optimálně vyvíjel, je také třeba **správné držení těla**. Začínáme ve vzpřímeném postoji, s nohama mírně od sebe. Děti musí mít okolo sebe pro lepší stabilitu dostatek místa. Hlava učitelky je v úrovni hlav dětí, aby u nich nedocházelo k nesprávnému postavení hrtanu, což by mohlo vést k tvoření krčního tónu.

Naučit děti **pěkně tvořit tón** a plynule zpívat **je pro učitelku dlouhodobým úkolem**. Záleží právě na ní, jakým bude dětem příkladem. Jsou-li děti celkově zklidněné, uvolněné, jestliže se správně nadechnou a měkce nasadí, pak se jim zcela přirozeně povede nasadit pěkný tón. K tomu se nejlépe hodí **ukolébavky** a **lyrické písně**, ale pokud mají děti **správný pěvecký vzor**, dokážou lehce a plynule zpívat i živé a rytmičné písně.

Tichá uvádí tyto podmínky měkkého hlasového začátku:

- „klidný nádech do otevřeného, připraveného těla,
- uvolněná čelist, kořen jazyka a mírně vyklenuté měkké patro,
- vnitřní ztišení
- pozvolný, plynulý výdech přes uvolněné hrdlo.“ (Tichá, A., 2005, s. 109)

Měkké nasazení tónu je dobré zpočátku navozovat jen ve střední hlasové poloze a spojovat ji s pohybem a představou - např. pustili jsme loďku na vodu, mažeme chléb máslem, hladíme plyšové zvířátko apod.

Bohužel ve všech věkových kategoriích se setkáváme s dětmi, které nedokážou sílu zpěvního hlasu regulovat. Tvrdě nasazují, křičí, čímž na hlas tlačí, proto je musíme neustále trpělivě nabádat, aby si hlas šetřily a zpívaly jemně. **Nikdy dětem neříkáme, aby zpívaly více nahlas, spíše zdůrazníme, aby lépe, zřetelněji vyslovovaly.**

Správná pěvecká výslovnost pomáhá zkvalitňovat i mluvené slovo, což může přispívat i k prevenci některých poruch komunikačních schopností, např. koktavosti, breptavosti. Děti často při zpěvu málo otevírají ústa, „polykají“ koncové souhlásky, čemuž učitelka může odpomoci svou poněkud výraznější výslovností, než je obvyklé. Také obtížnější slova v textu je dobré cvičit po skupinkách, kdy se děti navzájem poslouchají a registrují tak rozdíly mezi výslovností dobrou a špatnou. Ideální je to opět formou hry např. „Na hluchého dědu; Na tichou poštu.“ Výslovnost lze procvičovat také rytmiickým deklamováním říkadel, rozpočítadel nebo zpěvem známých popěveků na zvukomalebné slabiky např. „Piky, piky ententýky, na culíky – na pupíky...“; „Padla Madla, kam to padla...“

Základním pěveckým návykům se děti učí především každodenním zpíváním. Ideální jsou k tomu hry s říkadlovými popěvkami nebo motivy známých písní např. „Běžel tudy zajíček, houpy, houpy...“ **Je třeba vybírat takové popěvky a písně, které děti znají a umějí je zazpívat.**

2. VLIV ZPĚVU NA ROZVOJ OSOBNOSTI DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Přestože dnes zpívání ustupuje v souvislosti se sdělovacími prostředky do pozadí a to hlavně v rodinách, zůstává **zpěv pro dítě nejpřirozenějším projevem.** Je mnoho dětí, které dokonce dovedou dříve zpívat než mluvit. **Zpěv nejen, že přirozenou cestou rozvíjí hudební i řečové dovednosti, ale má také velký význam pro komunikaci dítěte s okolím.** Společné zpívání s nejbližšími poskytuje dítěti nejen dobrou zábavu, ale především radost ze zpěvu a příjemný pocit, že jsou si všichni v tu chvíli blíže a prožívají spolu chvíle vzájemného porozumění.

Snaha a odvaha zpívat s dítětem v každém případě stojí za odměnu, které se nám pak dostane. Chvíle společného setkávání s hudbou udělají z nás a našich dětí

nerozlučné, důvěrné spojení, kteří spolu prožívají radost z hudby a pohybu a ještě přitom objevují svět rostlin, zvířat, způsob života lidí, zkoušejí, jak si např. hrály děti v dřívějších dobách. Staneme se kamarády, kteří spolu zpívají, tancují, baví se...

2.1 Nezpěváci – proč děti nezpívají

V současné době existuje zásadní problém. Děti buď zpívají málo nebo vůbec. Určitě se ale nerodí méně dětí s hudebními předpoklady. Změnily se jen vnější společenské podmínky a zájmy dětí. Dnes děti nemají potřebu zpívat, svůj hlas neprocvičují a tak se jeho možnosti postupně snižují. **Proto je třeba hledat nové cesty, jak znovu podnítit zájem dětí o zpěv.**

Důvody dnešní nezpěvnosti u dětí popisuje velmi dobře **Tichá** ve své publikaci *Učíme děti zpívat* (2005, s. 12,13), jejíž závěry uvádím v následující části:

- **Maminky dnes dětem nezpívají.** Přitom jednohlasá písnička je nejbližší dětskému vnímání. Dítě naslouchá máminu zpěvu, začne si také pobrukovat, prožívá příjemné citové rozpoložení doma v bezpečí. Naproti tomu při poslechu reprodukováné hudby sice vnímá zvuky, ale ve vícehlasé hudbě se neorientuje.
- **V rodině se nepodporuje zpěv dětí.** Děti v předškolním věku díky svým fyziologickým předpokladům zpívají často ve vysoké poloze, čímž rodiče ruší, proto bývají často okřikovány. V důsledku takového přístupu děti nepoužívají svůj hlas v hloubkách a výškách. Výsledkem je mluva ve střední hlasové poloze, čímž postupně ochabují svaly dechové, hrtanové a hlasivkové a ztrácejí potřebnou výkonnost.
- **Chybné držení těla a malá fyzická zdatnost.** Dětem často chybí pohyb a jejich svaly jsou tak málo výkonné. Shrbené tělo omezuje správné dýchání a místo toho dítě dýchá povrchně za pomoci ramen. Při tomto lapání po dechu se vzduch dostává pouze do horní části hrudníku. Při zpěvu jsou tak přemírou vzduchu zatěžovány hlasivky, protože právě přemíru vzduchu nelze v rámci svrchního dýchání regulovat.

- **Nízká poloha mluvního hlasu, křik.** Zpočátku malé děti využívají svůj hlas správně, přirozeně. Později začnou podvědomě přijímat současný zvukový ideál – mluvit dole, na spodní hranici hlasového rozsahu. Následkem toho jejich hlas ztrácí jas a později i schopnost tvořit vyšší tóny. Nedojde-li k včasné nápravě, děti začnou „bručet“, převládá v jejich zpěvu mluva nad tónem.

- **Nesprávné pěvecké vzory a pasivní přijímání hudby.** Kolem dětí stále něco hraje. Nazýváme to hudebním smogem. Takové prostředí nepodněcuje děti k přirozenému zpěvu. Děti tak často napodobují hlas svého idolu, který je mnohdy drsný, nesprávný. Výsledkem je, že děti přestanou správně používat svůj hlas, lehce tvořit tón a začnou používat tvrdé hlasové začátky založené na prsním rejstříku.

- **Neodborné vedení dětí v mateřské a základní škole.** Pokud učitelka sama nemá hlasovou průpravu, je tudíž neškolená, dochází často k tomu, že nutí děti zpívat moc hlasitě, v nízkých polohách a malém hlasovém rozsahu. Také ona sama tak zpívá a mnohdy k tomu ještě překrývá zpěv dětí příliš hlasitou hrou na hudební nástroj. Děti se pak neslyší, zpěv se nezlepšuje, přibývá „bručounů“. Také je třeba u dětí rozvíjet sluchovou pozornost a hudební sluch – hudebnost, která jde u malých dětí ruku v ruce s hlasem a nelze je od sebe oddělovat. Zlepší-li se zpěvní hlas, zkvalitní se i hlas mluvní.

Názory dalších odborníků na tuto problematiku jsou velmi podobné. Např. Šímanovský, Tichá ve své publikaci *Lidové písničky a hry s nimi* (1999, s. 13,14) uvádějí důvody dětské nezpěvnosti tyto:

- **Děti nemají správný hlasový vzor,** napodobují často deformované hlasy, které slyší při reprodukování hudbě, čímž se jim „strhává“ zpěvní hlas do nízké hlasové polohy, která je pro ně nezdravá.
- **Maminky svým dětem nezpívají, proto děti nemají žádnou zkušenost s vnímáním jednohlasého zpěvu.** Maminka má při tom schopnost vybrat pro dítě takovou píseň, která pro něho není náročná a odpovídá možnostem jeho hlasu.

- **Při hlasitém, společném, skupinovém zpěvu se dítě často neslyší** a nemůže tak ovlivnit čistotu své intonace.
- **Dítěti chybí koordinace mezi sluchem a hlasem a tudíž se neposlouchá.** Zpívá sice se zaujetím, ale není schopno vnímat kvalitu svého hlasového projevu. Dobré je, pokud si tyto děti ukazují melodii pohybem ruky nebo mají-li po boku dobrého zpěváka.
- **Dítě se nedokáže soustředit.** Často nerozumí našim pokynům nebo je nevnímá, proto odmítá spolupracovat. Některé tyto děti mají **snížené hudební vlohy**. Pro ně je dobré, dáваме-li jim takové úkoly, které jsou v jejich silách splnit.

Na necitlivou kritiku zpěvu u dětí apeluje **Šimanovský** takto:

„V naší kultuře se mnoho lidí aktivním provozováním hudby nezabývá a zabývat nebude. Na nic nehrají, nezpívají. Mnozí ani nevědí proč, když v tom nejsou „dokonalí“. Někteří se navíc trápí tím, že jim někdo v dětství (např. ve škole) řekl, že by neměli zpívat, když nemají talent. Ani „myslet tělem“ se většinou nenaučí ve škole, kde jsou navzdory všem poznatkům vědy o obrovské potřebě pohybu u mláďat – zasazení v sedmi letech do nábytku a po léta nucení „hezky“ sedět, nahýbat se a „hezky“ mlčet.“

Bohatý tvořivý potenciál má však každé dítě, a pokud mu k němu nezahradí přístup necitlivá kritika, je schopno tento potenciál v životě plně uplatnit, což mu přináší uspokojení, zdravé sebevědomí a radost.“ (Šimanovský, Z., 2007, s. 16)

2.2 Jak zlepšit zpěv u dětí

Tichá, Raková ve své knize *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími* (2007, s. 13,14) doporučují k nápravě zpěvnosti u dětí toto:

- Nejen, že tolerujeme, ale hlavně **podporujeme dětské prozpěvování**, pobrukování a další hlasové experimenty.
- **Snažíme se**, aby **děti zpívaly lehce**, ve zpěvné hlasové poloze, ne hluboko.

- **Podporujeme u dítěte sluchové vnímání**, vedeme ho k tomu, aby pozorně naslouchalo různým zvukům uvnitř místnosti i venku, aby dokázalo rozeznat, co které zvuky znamenají.
- Při zpěvu **ukazujeme rukou směr melodie** – stoupání, klesání.
- **Omezíme sílu svého hlasu a hudebního doprovodu.**
- **Procvičujeme hudební paměť** u dětí.
- Děti **nekritizujeme**, ale naopak je za sebemenší snahu **pochválíme**.
- Na děti **nespěcháme**, dopřejeme jim potřebný čas.
- Musíme si uvědomit, že na cestě ke zpěvu je důležitá **přátelská, důvěrná a bezpečná atmosféra**. Roste tím jistota dítěte.

Ke zlepšení zpěvu u dětí **Tichá** ještě dodává toto:

- a) „dítě by se mělo slyšet,
- b) mělo by se naučit samo sebe poslouchat,
- c) mělo by si uvědomit, zda s ostatními souzní nebo zpívá odlišně.

K tomu je třeba zajistit vnější podmínky:

- a) celkově snížit hlasitost společného zpěvu,
- b) nechat děti zpívat ve dvojicích (s dobrým zpěvákem) nebo v malých skupinkách,
- c) každé dítě by mělo mít příležitost slyšet správný pěvecký vzor, který zpočátku neruší žádný hudební doprovod,
- d) později využíváme i hudební nástroje, z nichž jsou nejvhodnější housle, protože jejich barva se nejvíce blíží lidskému hlasu.“ (Tichá, A., 2005, s. 29)

2.3 Motivace pohybem a hrou

Motivace pohybem a hrou je pro předškolní děti daleko zajímavější a přijatelnější formou práce, než jen dokola opakovaná hlasová cvičení. Díky hře jsou děti bezprostředně vtaženy do procesu objevování vlastních hlasových možností a dostávají

tak šanci projít si svou vlastní cestu **od prožitku k poznatku** jak se správně nadechnout, jak stát, držet hlavu, tvořit tón, zpívat hudební frázi. Hra dětem dává svobodný prostor a čas, který tolik potřebují.

Výhody hry při práci s dětmi:

- zapojí spontánně všechny děti,
- využívá fantazie, představivosti a nálady malého zpěváka,
- dokáže úspěšně odstraňovat fyzické a psychické bloky,
- podporuje dítě v hledání a objevování možností svého hlasu,
- prostřednictvím zážitku poskytuje dítěti vlastní sebepoznávání,
- dává každému dítěti možnost najít si cestu k vlastnímu, osobitému projevu.

Tichá ve své publikaci *Učíme děti zpívat* (2005, s. 74) uvádí, že smyslem těchto her je:

- správné držení těla,
- uvolnění hrdla,
- psychická a tělesná aktivizace,
- posílení a oprava dechové funkce,
- odstranění napětí v zátylku, ztuhlosti jazyka a dolní čelisti,
- odstranění přepětí těla a psychiky,
- zlepšení výslovnosti souhlásek a celkové práce mluvidel,
- rozšiřování hlasového rozsahu,
- vyrovnání barevného souznění samohlásek – vokálů,
- používání hlavového tónu a hlavové rezonance.

Naše **hudebně pedagogická literatura** disponuje vynikajícími metodikami pro zpěv, poslech hudby a systematické hudební činnosti v mateřských školách. Nesmíme však zapomínat i na to, co je jednoduché, běžné a spíše **zakládá vztah k hudbě a požitek z ní**. Přesněji řečeno, mě-li bychom věnovat pozornost i takovým hudebním schopnostem, které přímo nevedou k určitému výkonu. **Dítě se tak stává aktivním účastníkem a spolutvůrcem hudebního zážitku, do kterého vstupuje svým vlastním hudebním projevem.**

Pokud dítě nejen zpívá, ale i se podle hudby pohybuje a nejrůzněji se vyjadřuje jejím prostřednictvím, experimentuje s ní, či improvizuje, tím vším získává důvěru ve své hudební schopnosti. Je proto velmi důležité, abychom **snahu dítěte o vlastní hudební projev náležitě ocenili a uznali**. Zpěv by měl být v každém případě doprovázen přirozeným pohybem nebo jakýmkoliv uvolněným gestem osobitého dětského projevu.

3. LIDOVÁ PÍSEŇ JAKO SOUČÁST ČESKÉ KULTURY

3.1 Obecná charakteristika lidové písně, krajové odlišnosti

Lidová píseň je vždy **píseň anonymní**, u které není znám její původní autor. Radíme ji do hudebního folklóru a je základem evropské lidové hudby. Šířila se většinou **ústním podáním** z generace na generaci, od jednoho člověka k druhému. Dále pak společným zpěvem venkovských lidí při práci na poli, na zahradě, ve stodole nebo doma za dlouhých zimních večerů, kdy se např. dralo peří, kdy ode vsi ke vsi chodili krajáci, kteří se také o šíření lidové písně nemalou měrou zasloužili. Písně tak byly stále oblíbenějšími a staly se nejčistším a nejpřirozenějším projevem lidské hudebnosti.

V době, kdy neexistoval rozhlas, televize a jiné komunikační vymoženosti moderní doby, byl život na venkově mnohem spontánnější, lidé byli družnější a lidový zpěv byl neodmyslitelnou součástí jejich každodenního života, jejich kultury.

Lidové písně nejčastěji **odrážejí povahové rysy a emoce svých tvůrců, dobu a prostředí**, ve kterém vznikaly, dále **smýšlení, morálku, každodenní problémy, starosti, obavy**, ale i **radosti a zkušenosti, zvyky a tradice**. Ústním šířením se lidové písně dochovaly až dodnes.

Lidová hudba je spontánním projevem lidské hudebnosti. Lidové písně jsou různě staré a z toho můžeme usuzovat, že jsou jedním ze základních typů hudebního projevu. **Liší se podle jednotlivých zemí, národů** a v rámci jednotlivých zemí pak podle **regionů**. **Hlavní rozdíly nacházíme v harmonii, melodice a rytmu**. Zkušenosti hudebníci dokážou písně jednotlivých krajů, regionů bezpečně rozeznat.

U nás se jiné písně zpívají v Čechách, jiné na Moravě, Valašsku, Lašsku, Domažlicku atd. **Liší se nejen svými texty, ale i po hudební stránce. Jihočeské písně se odlišují od písní ostatních krajů např. svými měkkými tóny, rytmizací, nezvyklými harmonickými přechody z durových do molových tónin.**

3.2 Historie české lidové písně a její sběratelé

Nejstarší záznamy českých lidových písní jsou ze 16. století a vznikaly většinou nahodile pro praktické nebo kronikářské potřeby např. „Když jsem já ty koně pásal“. Jsou tedy zaznamenány většinou v **kronikách, kancionálech**. Jedna z nejstarších písní té doby s názvem „Radujme se, veselme se“ se až do 20. století zachovala ve svém původním tvaru.

K nejvýznamnějším sběratelům starších i dobových literárních textů a písní patřil **Oldřich Kříž z Telče**, který z těchto textů sestavil 26 rukopisných sborníků, které obsahují jednak žakovskou poezii a dále vzácné příklady světské milostné lyriky.

V 16. a 17. století se sběratelství lidových textů a písní dále rozvíjí v souladu s historickou a cestopisnou literární tvorbou. Tyto písně a texty přináší vzácné postřehy o způsobu života, tanci, zpěvu a zábavě vůbec.

Za završení tohoto období je považováno dílo **J. A. Komenského** (1592 – 1670), především jeho kancionál z roku 1659, který obsahuje 606 starších, upravených nebo přeložených písní a celou pětinu z těchto písní tvoří Komenského vlastní tvorba, ve které se pojí renesanční metoda přímého pozorování s humanistickou vzdělaností.

„Zpěvu věnuje Komenský mimořádnou pozornost i ve svém pedagogickém díle. Vidí v něm bezpečného průvodce v každé životní situaci a pro každého člověka. Zaznamenal rovněž velké množství folklórního materiálu jako přísloví, slovní hříčky, říkadla , dětské halekání a z jeho zápisu známe i proslulou ukolébavku „Spi, mé milé poupě.“ Rovněž některé jeho motivace výchovně vzdělávacího procesu dosvědčují, že důvěrně znal dětský obyčejový svět, řehořské hry, vánoční koledy i pomlázková říkadla a popěvky.“ (<http://www.lidovepisne.cz/cesty01.html>)

Postupem času přišly na řadu protireformační kancionály se svým dokonalejším hudebním vybavením. Jedním z představitelů této doby byl **Adam Michna z Otradovic** (cca 1600 – 1676), který celou další generaci i samotné lidové podání ovlivnil řadou svých písňových cyklů. (nejznámější píseň – „Chtíc, aby spal.“) Jeho tvorba ovlivnila **Matěje Václava Šteyera** (1630 – 1692), který od něho řadu písní převzal a jeho kancionál je největší českou sbírkou duchovního zpěvu.

Jedním ze stěžejních sběratelských děl 17. století jsou sborníky strahovského premonstráta **E. J. Košeráckého**, které shrnul do pěti svazků s názvem „Quodlibeticum.“ Jsou to např. lidové písně, kramářské skladby, náboženské hry ad., které jsou jakýmsi dokladem politického a kulturního vývoje 2. poloviny 17. století.

První lidové sbírky, které si pro svou potřebu pořizovali sami zpěváci (Fiala, Procházka, Franc, Sýkora ad.), se objevují teprve **na konci barokního období a na počátku osvícenství**. Odrážely se v nich **domácí i světové události a důležitá svědectví o kulturních, hospodářských a sociálních poměrech na vesnici**.

Vrchol osvícenské éry představuje dílo prostého sedláka **F. J. Vaváka**, v němž lidová píseň hrála velmi důležitou roli.

Za součást lidového repertoáru 2. poloviny 18. století je považováno mnohosvazkové rukopisné dílo **Jana Jeníka z Bratřic**, ve kterém se odráží jeho výrazný pocit národního sebevědomí, praktická znalost živého znění lidových písní a jejich společenských funkcí. Je považován za **prvního českého sběratele, který se soustavně zajímal o lidovou píseň a vymezil jí konkrétní místo a význam v české národní kultuře**.

Doposud šlo o prosté zapisovatelství lidové písně. Teprve od **konce 18. století** existují náznaky **odborně zaměřené pozornosti**, které jsou spjaté především se jménem **Josef Dobrovský** (1753 – 1829). Ten se už koncem osmdesátých let snažil své žáky orientovat na projevy lidové slovesnosti a **píseň chápal jako důležitý jazykový a kulturně historický dokument**.

Později byla lidová píseň chápána především jako jazykový fenomén a měla také nahradit nedostatek tradice.

Na počátku 19. století sestavil **B. D. Weber**, ředitel pražské konzervatoře tzv. **Kolovratský rukopis**, na jehož podkladě **r. 1825 vznikla první tištěná sbírka českých**

národních písní. Bohužel ale stále ve stínu za tehdy úspěšnějšími pracemi Šafaříka, Čelakovského, Kolára, Kamarýta a Sušila.

Nejuznávanější sběratelskou osobností té doby byl **František Ladislav Čelakovský** (1799 – 1852), který vydal (převážně jen texty) tři svazky **Slovanských národních písní** (1822 – 1827). Jednalo se o výbor písní všech slovanských národů, které získával především korespondencí s přáteli.

Od čtyřicátých let 19. století pak vysoko nad ostatními vyniká osobnost **Karla Jaromíra Erbena** (1811 – 1870), který začal cestovat po venkovských archivech a intenzivně se zabýval lidovou slovesností a písní. Postupně se mu podařilo vydat tři svazky **Písní národních v Čechách** (1842 – 1845) a roku 1864 **Prostonárodní písně a říkadla**. Erbenovo dílo má v české sběratelské tradici základní význam a zapustilo zde hluboké kořeny. Erben se na rozdíl od Čelakovského **důsledněji snažil odlišit lidové písně od umělých.**

Do této generace patří také **Božena Němcová** (1820 – 1962). V jejích sběratelských a zapisovatelských aktivitách figurovalo hlavně Chodsko, kde zapisovala nejvíce písně, pohádky, pověsti a obyčeje.

Pak přišla tzv. poerbenovská vlna, ve které na sebe upozornil především **Alois Jirásek** (1851 – 1930). Jeho postřehy o lidové písni se odrazily v jeho **Pamětech** a literárním díle, ve kterém cituje na 200 textů písní. Za zmínku stojí i další významný sběratel lidové písně **Ludvík Kuba** (1863 – 1956), jehož sběratelská práce převýšila jeho snahy teoretické. K jeho nejvýznamnějším dílům patří **Slovanstvo ve svých zpěvech**, které začal vydávat od poloviny osmdesátých let.

Významné místo v rozvoji sběratelské a badatelské práce zaujímá **konec 19. století**. Dochází k velkému **rozmachu regionální sběratelské aktivity**. Je to doba rozsáhlých prací a projektů, ve kterých se snoubí poznatky české vědy s emancipačními snahami národa a do popředí zájmu se dostávají hlavně regionální popisy hmotných základů lidového života, pověry, svatební obyčeje, tanec a lidový zpěv. Ke stěžejním dílům té doby patří **Zíbrtův Český lid**. V té době publikují např. Baar, Hruška, Havel, Holas, Fritz ad.část sebraných lidových písní v různých časopisech (Květy, Světozor ad.) a regionálních sbornících, ale většina jich přesto byla zachována pouze v rukopisech. Jejich úroveň byla různorodá, některé nebyly notovány, chyběly různé údaje.

Zachovala se ale i velice zdařilá díla se spolehlivou notací a klavírními doprovody, kde sběratel a skladatel vystupují v jedné osobě. K nejvýznamnějším takovým dílům patří např. tři svazky **Blatěckých písní** od **Karla Weisse**.

Počátek 20. století je spjat se jmény **Václav Juda Novotný** (1849 – 1922), který pro zpěv a klavír upravil a publikoval celkem 133 písní ze středních a jižních Čech ve třech sbírkách – Bechyňské písně, Libické písně a Řečické písně a **Ferdinand Sládek** (1872 – 1943), kterému se podařilo nashromáždit na 3000 zápisů od 176 zpěváků ze 70 vesnic z okolí Českých Budějovic, Třeboně a Trocnova. Tyto písně upravil pro zpěv a klavír a vydal.

Jako významný sběratel vešel do povědomí také **Jaroslav Bradáč** (1876 – 1938), jemuž tehdejší **Ústav pro lidovou píseň** **archivoval** na 781 jeho zápisů, ze kterých pak vyšlo několik sbírek pro sólový zpěv a klavír.

Za nejvýraznější zjev českého sběratelství počátku 20. století je považován **Čeněk Holas** (1855 – 1939), který podnikl cesty za lidovou písní na Domažlicko, Klatovsko, Pošumaví, jihočeská Blata, Milevsko, Žďárské hory, Chrudimsko a Vitorazsko a postupně tak vznikla sbírka **České národní písně a tance** (1908 – 1910), která obsahovala šest dílů (sedmý nevyšel) s celkem dvěma tisíci nápěvy s texty a různými jinými údaji a poznámkami.

Postupem času začalo docházet k **vědeckému bádání o lidové písni**. Jedním z představitelů byl **Zdeněk Nejedlý** (1878 – 1962), který důkladně prozkoumal písňový repertoár husitského a předhusitského období na svou dobu vyčerpávajícím způsobem. Také **Otakar Zich** (1879 – 1934) se ve své folkloristické práci o lidové písni a tanci opíral o vlastní sběratelskou zkušenost a v okolí Domažlicka, Merklínska, jižních Čech ad. zapsal na 700 písní, které mu pak **archivoval Státní ústav pro lidovou píseň**.

Vlna sběratelské vášně před první světovou válkou poněkud ochabla, ale po válce v roce **1919 byl zřízen Ústav pro lidovou píseň v republice Československé**, který postupně shromáždil jen v Čechách na 20 tisíc zápisů. Jeho úkoly později převzal nově vzniklý **Ústav etnografie a folkloristiky ČSAV**.

Z této doby stojí za zmínku opět rozsáhlý sběratelský projekt **Karla Weisse – Český lid a Šumava v lidové písni** (1928 – 1944). Jedná se o patnáctidílný cyklus, z nichž každý obsahuje 50 písní pro zpěv a klavír. Jeden z těchto sborníků vlastním ještě z doby, kdy jsem docházela do tehdejší LŠU v Českých Budějovicích na hodiny klavíru a sólového zpěvu a mohu potvrdit, že tyto sborníky jsou skutečně precizně

zpracovány. V závěru každé písně pak autor uvádí ještě různé vysvětlivky k dané písni a osobu, od které píseň pochází. Např.:

„Zpívala mi ji v r. 1923 Anna Smítková, 82 let stará, v Líkařově statku v Zálší na Blatech. Začínala „Když Bůh jihočeský stvořil....což ovšem nemá smyslu. Řed. Pruner myslí, že na místě Jihočechy má stát „živé tvory“ nebo „živočichy“.

(Weiss, J., 1942, s. 15)

V meziválečném období se začaly objevovat snahy o přiblížení lidové písně široké veřejnosti a sběratelé a tvůrci v jedné osobě např. Sládek, Weiss, Pícha, Cmíral ad. sebranou látku vydávají v nejrůznějších úpravách a edicích určených pro společenský zpěv.

Hudební máj 1940 (základ pozdějšího Pražského jara) – v rámci této akce se začaly vydávat sborníky, letáky, vznikat rozhlasové pořady z dílny předních českých skladatelů. Za nejvýznamnější je považován **Český zpěvník K. Plicky a Český národní zpěvník R. Smetany**.

Po druhé světové válce se fenoménem stává **sborový zpěv** a to významně ovlivnilo sběratelské práce. Vzniká celá řada významných sběratelských a edičních činů a také souborů – v **jižních Čechách** je to např. **Úsvit** pod vedením Zory Soukupové. Svou roli v rozvoji sběratelství hraje také Československý rozhlas, osvěta a metodická zařízení s ústřední i regionální působností.

3.3 Česká lidová píseň v současnosti

Folklór, kam můžeme českou lidovou píseň zařadit, v různých částech světa dosud vzniká, vyvíjí se nebo je dokonce jediným hudebním projevem. V průběhu 20. století v některých zemích, převážně evropských, v důsledku komercializace umění skoro vymizel. Na našem území „nová“ lidová hudba již takřka neexistuje, spíše je udržována. V **Čechách** jedinou oblastí žijící lidové hudby je **Chodsko a na Moravě Podluží, Moravské Slovácko a Valašsko**.

V současné době existuje celá řada amatérských i profesionálních souborů a jednotlivých interpretů, kteří s lidovou písní pracují na vysoké umělecké úrovni. Ze

souborů je to např. Čechomor, Javory, Spirituál kvintet, Musica Bohemica , z interpretů pak Pavel Lohonka, Jožka Černý, Jarmila Šuláková, Jiří Pavlica ad.

Česká lidová píseň prolíná i do dalších hudebních stylů a její vlivy lze tak najít např. v hudbě rockové, folkové, tramské atd. V jazyce našich lidových písní se stále více prosazují vlivy písní umělých. Také česká „dechovka“ patří do uměle vytvářené lidové hudby.

Ještě bych ráda uvedla jedno významné jméno, které je spjato právě s výše uvedeným souborem **Musica Bohemica** a tím je její zakladatel, hudební skladatel **Jaroslav Krček** (22.4. 1939 v Českých Budějovicích).

Sama jsem se poprvé měla možnost s jeho hudbou seznámit jako dospívající dívka prostřednictvím tehdejší LP desky „Lidové zpěvy vánoční“, kterou si dodnes ráda poslechnu a později jsem začala navštěvovat živé koncerty tohoto souboru, což je pro mne vždy velmi emotivní zážitek.

Styl Krčkovy tvorby tvoří tři základní zdroje:

- 1/ Lidové a pololidové tvorby minulých staletí
- 2/ Historické hudby (zvláště kancionály ze 16. století)
- 3/ Soudobé autorovo dílo, které zahrnuje širokou škálu hudebních žánrů.

V závěru bych ještě zmínila několik současných hudebních pedagogů, kteří se zabývají lidovou písní a jejím využitím ve výchově a vzdělávání. K nejznámějším patří Prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc., Mgr. Zdeněk Šímanovský, PaedDr. Alena Tichá, Milena Raková ad.

4. MOŽNOSTI VYUŽITÍ LIDOVÉ PÍSNĚ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

4.1 *Motivace k lidovým písním*

Motivované **setkávání dětí s lidovou písní** v mateřské škole pro ně z hlediska současné hudební výchovy znamená **plně otevřený prostor k jejich hudebnímu rozvoji a lidskému zrání**. Obzvláště lidové písně vynikají svým bohatým slovesným a hudebním materiálem a tím **podněcují děti k různorodým, především múzickým aktivitám**, které k těmto písním patří a vždy patřily. Vedle lidových písní **tvoří**

základní repertoár předškolních dětí také písňě dětské, které jejich autoři záměrně přizpůsobují hudebním schopnostem dětí a hlavně jejich dispozicím a mentalitě.

Činnosti pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové tvoří základní osu hudebně výchovného programu v mateřských školách. Zejména pohyb je ve spojení s lidovou písní nejčastějším dětským projevem a to právě pro **výrazné rytmické, tempové či dynamické impulzy**, které jsou **pro lidovou píseň nejtypičtější**. To podněcuje zejména spontánní pohybovou reakci dětí a umocňuje tak **intenzivnější prožitek písní**.

Řada **lidových písní inspiruje** svým charakterem děti ke **scénickému provedení** či pantomimice a je na nás učitelkách, jak dokážeme děti motivovat k vytváření např. jednoduchých choreografií. Je důležité neopomíjet ani v mateřské škole tradiční **pohybové hry**, které dokážou navodit **atmosféru spontánní radosti** z pohybu, zajímavých úkolů či jen prostého škádlení. Z toho vyplývá, že **spojení lidové písňě hlavně s pohybem** výrazně podporuje u dětí **citlivost pro hudebně výrazové prostředky**, je **motivačním impulzem pro jejich kreativitu** a tím jim umožňuje lépe proniknout do hudební struktury písňě. K tomu se nejlépe hodí lidové písňě **pracovní, obřadné a milostné**, s nimiž děti přicházejí do kontaktu nejčastěji. Dětský hudební projev je zde často inspirován obsahovou stránkou písní.

Spontánní reakce jako jsou např. tleskání, dupání, chůze, běh, poskoky, různé pohyby končetin, brumlání, mručení a jiné hlasové experimenty, dále taneční prvky, rytmizovaná řeč a jakékoliv další pohybové, hlasové či emotivní reakce – tím vším obvykle **děti reagují na hudebně výrazové prostředky**, které **lidové písňě nabízejí**. K těmto spontánním reakcím, které vycházejí z **vnitřního citění hudby** a **umocňují** tak **prožitek** z ní se ještě přidává **význam poznávací**. Dětská hudebnost se stává spojením hudebních a pohybových dovedností, dále emocionality a dalších elementárních prostředků.

Dětský repertoár lidových písní nám dává bohaté možnosti jeho využití v mateřské škole. Vedle výrazného **rytmu, tempa a dynamiky** je to také **melodie**, která ovlivňuje charakter písňě. **Reakce dětí** na hudbu, v tomto případě na lidovou píseň, je vždy **individuální** a vypovídá o jejich **celkové hudební a pohybové úrovni a emocionalitě**.

4.2 Lidové písně pracovní, milostné a obřadné z hlediska dětského hudebního projevu

Nejčastěji se **lidové písně rozdělují** podle jejich **obsahu a funkcí v lidském životě**. To má své opodstatnění i z hlediska dětského hudebního projevu, v němž motivačním impulsem k dětské kreativitě může být právě slovní a hudební obsah písní. Z bohatých tématických okruhů se nabízejí právě písně lidové, pro které je charakteristické spojení hudby a pohybu.

To jsou např. **písně taneční, kramářské, obřadné, pracovní**. Obsahově lze využít k dětskému hudebnímu projevu také **písně milostné**, které děti podněcují převážně k hudebně pohybové interpretaci, která je pro děti **cestou k prožití emocionality** těchto písní.

Písně pracovní:

V mnoha lidových písních se zpívá o lidské práci a tyto písně mají převážně taneční charakter. Např. Šel zahradník do zahrady; Jsou mlynáři chlapi; Žádný neví jako já; Pekla vdolky; Já jsem z Kutné Hory. Děti většinou tyto písně svádí svým výrazným rytmem ke spontánním tanečním, žertovným kreacím. Mohou při nich také imitovat různé pracovní pohyby, seznamovat se s pracemi minulých generací. K tomu slouží některé dětské hudebně pohybové a taneční hry jako např. Čížečku, čížečku; Víte-li pak jak sedláček.

Některé pracovní písně svým charakteristickým rytmem mají za úkol koordinovat pracovní úkony, koncentrovat pozornost člověka a celkově ho podpořit při namáhavé práci. Díky tomu se může únava z práce dostavit až později. Také melodie je často členěna na kratší fáze a tím je přizpůsobena zpěvu v při náročné fyzické práci. Např. Už ty pilky dořezaly.

V mateřské škole mohou tyto písně přispívat mimo jiné k rozvoji rytmického cítění dětí, pohybové improvizaci či smyslu pro melodické fráze. Děti mohou různě kombinovat rytmickou pantomimiku řemesel s tanečními prvky, hrou na tělo či pohybovými hrami.

Písně milostné:

Do dětského života patří i milostné písně. Např. Koulelo se, koulelo; Rožnovské hodiny; Vyletěla holubička ze skály; Ó, řebíčku zahradnický. Pokud děti souzní s jejich slovním a hudebním obsahem, má to pro ně význam především v prožití emocionality těchto písní a může to být pro ně i cesta k přirozenému zpěvu s výrazem.

Láska, vztah k blízké osobě, ale také obavy o ni, touha, rozechvění, strach ze ztráty, to vše jsou už v předškolním věku děti schopny chápat. Díky tomu mohou postupně začít chápat i symboliku např. srdce, prstýnek, červené jablíčko, které se pak mohou stát v dětském podání emocionálně působícími předměty.

Písně obřadné:

Písně obřadné jsou nejstarším projevem lidového umění a je pro ně typické spojení obsahu s tanečním provedením. Např. My tři králové; Koleda, koleda, Štěpáne; Vrby se nám zelenají. Nejčastěji odrážejí lidové zvyky v průběhu roku např. hody, koledování na vánoce či velikonoce, otvírání studánek, masopust, dožínky. Dodnes symbolizují spojení lidského života s přírodou, zpěvem, tancem.

Velice často se při nich používalo různé krášlení a strojení – lidové kroje, masky, kostýmy apod. Dětem v mateřské škole nabízejí nevšední příležitost k hudebně pohybovému projevu a již zmíněného krášlení a strojení můžeme využít k jejich zpestření, vzbuzení zájmu u dětí a dalším např. výtvarným či pracovním činnostem. Také bychom jim měli nabídnout k poznání hlavně ty obřady, které jsou spojeny s tradicí dětských lidových zvyků.

4.3 Práce s lidovou písní v mateřské škole

Lidové písně mohou poskytnout dětem v mateřské škole celou řadu námětů a **motivací** k nejrůznějším činnostem. Zde je důležitý přístup a **aktivní účast učitelky**, která může stylizovat náměty k některým hrám, může podat dětem vysvětlení, často využívá pokynů v množném čísle např. jsme Káči, ovečky, čímž přispívá ke vzájemné interakci mezi hráči nebo pokynů v jednotném čísle např. jsme kytička, rybička, čímž naznačuje individuální činnost jednotlivce ve skupině.

Učitelka vždy při hře s lidovou písni **oceňuje aktivitu a upřímnost ostatních**, nikoho nenutí zapojit se. Zároveň vede děti k tomu, aby **otevřeně dokázaly hovořit o svých dojmech, pocitech, nápadech**. Je dobré vždy společně vyslechnout toho kamaráda, který mluví, přičemž každý by měl dostat slovo nebo možnost vyjádřit se. To je pro děti nesmírně důležité, protože mnohdy se jim tohoto nedostává ani doma.

Při hře s lidovou písni je třeba nejprve vytvořit pro děti bezpečné, přátelské prostředí, bez posmívání, ponižování. Ke hře je třeba vést děti pozvolna, nenásilně. Dále je třeba soustředit se na obsah a smysl činnosti a umožnit dítěti její osobité podání – to znamená „**podle svého**“, s více možnostmi řešení a nesvazovat ho vzory „tak to má být správně“. Velký význam má **opakování činností, pokud děti baví** a je ideální, pokud z ní mohou čerpat další nové podněty.

Za velmi přínosnou se považuje tzv. „**emoční clona**“, kdy děti pracují všechny zároveň i když každý po svém, což jim umožňuje jakoby se skrýt za ostatní. Děti se tak nebojí projevit, nebojí se pohledu nebo posměchu druhých. Tyto činnosti bývají většinou rušné, ale děti se přesto slyší a rozumějí si.

Je na nás, jakým způsobem dokážeme probudit u dítěte chuť do činnosti a pokud se dítě danou činností zabývat nechce, tuto skutečnost v klidu přijmeme a tím dáváme dítěti najevo, že **respektujeme jeho pocity** a tím se dítě naučí respektovat sebe samo. V této situaci je ale dobré stanovit si pravidlo, že kdo se činnosti neúčastní, nesmí rušit ostatní.

Pokud chceme, aby si děti samy k sobě i k druhým vytvořily kladný vztah, je třeba mít je prostě rádi a dávat jim to patřičně znát.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. PROGRAM INTEGROVANÉHO VZDĚLÁVÁNÍ VYCHÁZEJÍCÍ Z LIDOVÝCH PÍSNÍ

5.1 *Integrovaný blok „Zvuky v tichu“*

5.1.1 *Charakteristika bloku*

Chceme-li začít s dětmi pracovat s písní, v tomto případě lidovou, mě-li bychom nejdříve **začít tichem**. Součástí našeho života a tedy i života dětí je téměř neustálé, určité množství hluku – **akustický smog**. Ten je srovnatelný se znečištěním ovzduší, vody apod. Děti jsou vlastně denně nedobrovolně vystavovány různé intenzitě hluku např. televizní a rozhlasové reklamy, doprava, houkání sanitek, sbíječky, travní sekačky, hluk a hudba v restauracích, obchodech, dopravních prostředcích. Tím se citlivost dětského sluchu postupně otupuje. Hluk také brání dětem soustředěně se zabývat nějakou činností, zvládat své emoce, umocňuje jejich hyperaktivitu, agresivitu.

Děti potřebují, stejně jako dospělí, pro svou duševní vyrovnanost denně alespoň chvilku ticho, klid. A to nejen ve spánku. Potřebují klid, aby mohly v klidu přemýšlet, tvořit, soustředit se, odpočívat. A je na nás dospělých, jaké prostředí jim k tomu připravíme.

Naše záměry:

- naučit se vnímat ticho, na chvíli se zastavit, zaposlouchat se, soustředit se
- naslouchat jeden druhému
- poznat některé zvuky podle sluchu, slovně je popsat
- seznámit se s kamarády v MŠ, znát jejich jméno
- rozvíjet řečové schopnosti a komunikativní dovednosti a kultivovaný projev
- rozvíjet kladné vztahy a úctu k seniorům a svým blízkým
- rozvíjet pohybové dovednosti
- postupně vytvářet pocit sounáležitosti s přírodou, lidmi, společností

Činnosti:

Práce s písněmi – „A já pořád kdo to je“; „Cib, cib, cibulka“; Šla Nanyňka do zelí“ „Okolo Hluboký“, zpěv před spaním, veřejné vystoupení pro seniory v obci, tělovýchovné chvíle, tvořivé, prosociální, didaktické a pohybové hry s písní, poslech ticha a různých zvuků v MŠ i venku, hledání hudebních nástrojů uvnitř i venku, výtvarné činnosti – práce s vodovými barvami – malba lidské figury.

Výstupy: (očekávané kompetence)

- děti se dokážou na chvíli zastavit, soustředit se, zaposlouchat, vnímat ticho
- děti zvládnou naslouchat chvíli druhému, neskáčou mu do řeči, zamýšlí se nad jeho slovy
- děti umí podle sluchu poznat a popsat některé zvuky v MŠ i venku
- děti znají jména svých kamarádů z MŠ
- děti tříbí svůj mluvní projev, vyjadřování, vnímání, porozumění, poslech, výslovnost
- děti si postupně vytváří kladné vztahy k seniorům a svým blízkým
- děti si začínají postupně upevňovat a zdokonalovat některé pohybové dovednosti
- děti dokážou soucítit s druhými lidmi, s přírodou a postupně si vytváří pocit sounáležitosti také se společností ve svém nejbližším okolí

5.1.2 Vlastní průběh činností

Svou práci s dětmi, hudbou a písní začínám vždy tichem. S dětmi si sedneme **v herně** do kruhu na koberec, zavřeme oči a nasloucháme. Nejdříve jsme všichni potichu a teprve po chvíli se děti ptám, jestli něco slyší? Některé děti říkají, že nic neslyší, postupně začínají rozlišovat různé zvuky v místnosti nebo i v jiných prostorách mateřské školy – tikot hodin, kašel kamaráda, paní školnici, kterak nalévá čaj.

Později k tichu začínám přidávat různé mnou vytvořené zvuky – mačkání papíru nebo šustění mikroténového sáčku, klepání dřevěnými kostkami.

To samé pak zopakuji při pobytu **venku**. V blízkosti naší MŠ se nachází stromovka, která poskytuje dětem velmi vhodné prostředí pro hudební i jiné aktivity.

Venku se s dětmi opět zastavíme, zavřeme oči a zaposloucháme se. Vzhledem k tomu, že ve stromovce není žádný provoz, děti po chvíli hlásí, že slyší zpívat ptáčky, štěkat psa, foukat vítr, šplouchat vodu v rybníce. Pak opět zkouším vytvořit venku nějaký zvuk – zlomit suchý klacek, křesat o sebe dvěma kameny, hodit kamen do vody. Ptám se dětí, zda-li by uměly také vytvořit nějaký zvuk. **Děti většinou napodobují**, ale také jsou schopny vymyslet i něco relativně nového – klepat větví o zem nebo do stromu, vyluzovat různé zvuky pomocí hlasu, hodit kamínek do louže. V MŠ i venku zkoušíme najít něco, na co by se dalo hrát – př. klacíky, kamínky, šišky, kostky, papírové roury, sáčky, hrnky...

V blízkém lesíku si zahrajeme hru. Děti zavrou oči a jedno dítě se schová za strom, který si samo vybere. Tam zpívá písničku. Děti se se zavřenýma očima otočí tím směrem, odkud zvuk přichází. Davídek zpívá „Pec nám spadla.“ Za dalším stromem zpívá Hanička „Malička su“. Děti po každé písničce otevrou oči a podívají se, kam se otočily, zda-li za zvukem či jinam. Většinou se smějí, jsou-li otočené každé na jinou stranu. Kam je otočeno nejvíce dětí, vydáváme se hledat kamaráda.

Při těchto činnostech jsme **získávali tyto klíčové kompetence – k učení** (poznávání zvuků), **k řešení problémů** (hledání hudebních nástrojů v MŠ i v přírodě), **komunikativní** (slovní vyjádření - co slyšíme, co může hrát), **sociální a personální** (dohodnout se na zvuku s kamarádem, na pravidlech hry), **činnostní** (manipulace s předměty, s přírodninami).

5.1.2.1 Píseň č.1 - „A já pořád kdo to je“

Prvotní **seznámení s písní** proběhlo při **ranním cvičení**, kdy jsem dětem s využitím tamburíny zpívala lidové písně a děti měly pohybem reagovat na změny tempa a rytmu v písních. Výrazný rytmus u této písně děti správně podnítil k pochodu.

Další činností byl **rozběr textu písně v kruhu**. Ptala jsem se dětí, kdo to asi byl bednář, co dělal a proč. Děti správně určily, že bedny, sudy pochopitelně nevěděly. Společně jsme vymýšleli z čeho se mohly bedny a sudy dělat, na co je lidé potřebovali. Některé děti správně určily dřevo, ale jiné hádaly i papír. Ptala jsem se dětí, kde se bere dřevo, z čeho se dělá papír. Správně určily, že dřevo je v lese, ale papír nevěděly.

Další činností byla **didaktická hra s písní**, směřující k tomu, aby se děti vzájemně poznaly a znaly jména svých kamarádů z MŠ a zároveň prohlubovaly vzájemné prosociální vztahy, nebály se doteku, vnímaly hmatem.

Jednomu dítěti zavážu po dohodě s ním oči. Nechce-li, může je nechat pouze zavřené. Druhé dítě se příjemným způsobem dítěte se zavázanýma očima dotýká. Může ho pohladit, obejmout... Ostatní k tomu zpívají píseň „A já pořád kdo to je“. Po dozpívání písně si první dítě druhé osahá (př. délku vlasů, náušnice, nos...) a pokusí se poslepu určit, který kamarád to je. Tato hra se přispívá k navození radostné atmosféry v kolektivu. Poté si zkusíme vodovými barvami namalovat toho kamaráda, kterého jsme poznali nebo kterého máme rádi. Nikolka (necelých 5 let) chtěla malovat maminku, nechala jsem ji.

Tuto píseň jsem využila jako **obdobu didaktické hry „Hači, pači“**. Jedno dítě jde za dveře, ostatní sedí v herně na židličkách, vhodný je půlkruh. Děti se domluví, kdo z nich bude bednář. Pak začnou zpívat píseň. Jakmile ji dítě za dveřmi uslyší, zabouchá na dveře a na pokyn „dále“ může vejít a říká: „Já jsem David a kdo jsi ty? Ukáže na jedno dítě a to odpovídá: „Já jsem Kačenka“. David pokračuje a ukazuje dále. Pokud mu dítě neodpoví jménem, ale řekne: „Já jsem bednář“, všichni si vymění rychle místa a sednou si na jinou židličku včetně Davida. Na koho nezbude židle, jde za dveře.

Po všech těchto činnostech si děti píseň perfektně osvojily a proto jsem ji zařadila do **veřejného vystoupení pro seniory v obci**. Před touto besídkou jsme si ale sedli a povídali, kterak babičkám a dědům uděláme svým vystoupením radost. Děti ihned reagovaly, že jejich babička a děda tam půjde také.

Při těchto činnostech jsme směřovali k **získávání klíčových kompetencí k učení** (poznávání starého řemesla), **k řešení problémů** (kde se bere dřevo, papír, poznávání kamaráda podle typických znaků), **činnostním** (cvičení) **a občanským** (aktivně se zapojovat do činnosti), **kommunikativním** (při hře „Hači, pači“ hovořit celou větou) **i sociálním a personálním** (potěšit seniory v obci, úcta ke stáří).

5.1.2.2 *Píseň č. 2 - „Cib, cib, cibulinka“*

Seznámení s písní proběhlo na koberci v herně. Jak to vypadá, když **maminka chová děťátko**? Zkuste si vzpomenout, jak vás maminka chová, **jak se o vás stará**.

Dětem píseň zazpívám bez doprovodu. Lehneme si na záda, zavřeme oči a zkusíme si představit svou maminku. Představíme si, že je pořád menší a menší, až je velká jako jste vy. Co asi dělá, jak vypadá, jak se směje, jak si hraje? Pomalu otevřeme oči a zkusíme si **povědět, co jsme si představovali**. Říkám dětem, že i já jsem byla malá jako ony a co jsem dělala. Ptám se dětí, kdo z nich má doma sourozence, zda-li se o ně starší sourozenec stará a jakým způsobem nebo mají-li **sourozence mladšího**, jak se o něho samy starají, jak **pomáhají mamince**.

Další práce s písní je **povídání o cibuli**. Co je to cibule, jakou má barvu, je to ovoce či zelenina, znáte ještě nějakou jinou zeleninu kromě cibule, co potřebuje ke svému růstu, je dobrá, je zdravá, jak ji můžeme jíst, vaří z ní doma maminka, všiml si někdo, kde má maminka doma cibuli, chutná ti, proč ano, proč ne? Na velikonoce si v cibulových slupkách obarvíme vajíčka. Také poprosíme naši paní školnici, aby nám ukázala cibuli a společně si zkusíme připravit nějakou dobrotu z ní.

Další činností je nácvik tanečku a jeho pozdější využití na veřejném vystoupení pro seniory v obci.

Při práci s touto písní děti získávaly tyto klíčové kompetence – k učení (jak pečovat o dítě, získávání poznatků o cibuli), **k řešení problémů** (jak mohu vlastními silami pomoci doma mamince), **sociální a personální** (uvědomování si a upevňování vztahů v rodině), **činnostní** (příprava pomazánky ke svačině v MŠ) **a občanské** (upevnění pocitu sounáležitosti s rodiči, prarodiči a sourozenci) **a komunikativní** (krátké souvislé vyprávění o mamince jak vás chová, jak se o vás stará).

5.1.2.3 *Píseň č. 3 – „Šla Nanyňka do zelí“*

Seznámení s písní proběhlo tentokrát **formou pohádky**, čímž se děti zároveň seznámily s textem písně. Pak jsem dětem píseň zazpívala a zkusili jsme si ji pohybově ztvárnit. Děvčata jsou Nanyňky, kluci Pepíci. Zpívám píseň, děti zkouší pohybem reagovat na text písně. Po dozpívání písně se zkusíme společně domluvit, jak „doladit“, pohyb k písni. Zkusíme si Nanyňku znovu zatancovat a děti už se mohou přidávat s vlastním zpěvem.

V další činnosti si sedneme do kruhu a **společně rozebereme text písně**. Proč šla Nanyňka trhat zelí, kde jinde ho mohla sehnat, jak takové zelí vypadá, co to je, je to

k jídlu, chutná to, vaří maminka zelí doma, Zachoval se Pepíček správně, jaký byl, co bys dělal ty na jeho místě? Pepíček je protivný, zlý, vzteklý. Znáte někoho, kdo je také takový, chováte se vy někdy také tak, co byste Pepíčkovi řekli, kdybyste ho viděli, jak rozšlapává Nanynce košíček.? Zkusíme si zahrát na zlobivého i hodného Pepíčka. Jak by ještě jinak mohl zlobit, co by mohl udělat pěkného pro Nanyнку i pro své rodiče?

V další činnosti jsme si s dětmi **připravili zelné pole**. Děti měly samy vymyslet, jak to udělat. Některé trhaly či stříhaly zelený papír, jiné mačkaly papír krepový, ostatní zelí kreslily a pak vystříhávaly. Udělaly jsme si více zelných hlávek. „Nanyňky“ pak chodily na pole sbírat zelí, já byla za maminku a vždy jsem je poprosila, kolik hlávek mi mají utrhnout a přinést.

Nakonec jsme touto písní potěšili seniory v obci na veřejném vystoupení tentokrát s doprovodem elektrických kláves.

Při těchto činnostech děti získávaly tyto klíčové kompetence – k učení (osvojení si textu písně), **k řešení problémů** (jak se správně chová chlapec k dívce, jak připravit zelné pole) **komunikativní** (nebát se otevřeně vyslovit svůj názor, nápad) **sociální a personální** (mezilidské vztahy, slušné chování) **činnostní a občanské** (veřejné vystoupení v obci pro seniory).

5.1.2.4 Píseň č. 4 – „Okolo Hluboký“

S touto písní jsem děti seznámila při našem pravidelném zpívání před odpoledním odpočinkem. Píseň je velice melodická, ale obsáhlá (5 slok) a intonačně náročná. Děti však velmi zaujala. Samy se ptaly na obsah textu, **nová**, jim neznámá, **slova** a situace jsem jim vysvětlila **formou krátkého příběhu**.

Tuto píseň děti často vyžadují zpívat a před odpoledním odpočinkem se vždy těší, až **udělají radost** naší **školnici**, paní Králové, které se píseň také moc líbí a která si tyto písně vždy v poledne přichází poslechnout. Dětem poděkuje a říká, že se jí po tak krásné písničce teď bude lépe mýt nádobí. Často si později všimnu, jak se děti mezi sebou domlouvají, kterou písní potěší paní Královou zítra.

Náhodná situace nastala ráno při spontánních činnostech, kdy si děti samy vyrobily z plastových cihel jakýsi hudební nástroj a tenkými dřívky do nich klepaly. K tomuto hraní zpívaly právě píseň „Okolo Hluboký“.

Při práci s touto písní děti získávaly tyto klíčové kompetence – k učení (osvojení textu písně a seznámení se s neznámými slovy), **kommunikativní** (neostýchat se zeptat na to, čemu nerozumím), **sociální a personální** (dohodnout se s ostatními dětmi na společné písni).

5.2 Integrovaný blok „Zpívání v dešti“

5.2.1 Charakteristika bloku

Naše záměry:

- osvojovat si věku přiměřené praktické a sebeobslužné dovednosti
- rozvíjet dětskou tvořivost a fantazii
- osvojit si poznatky o zdraví, pohybových činnostech a jejich kvalitě
- rozvíjet schopnosti a dovednosti pro rozvíjení vztahů dítěte k druhému
- rozvíjet některé kulturně estetické dovednosti (hudební, slovesné, výtvarné..)
- osvojování si jednoduchých poznatků o počasí, podnebí, ve kterém žijeme
- vyjadřovat se prostřednictvím písní a zvládat základní vokální a instrumentální dovednosti
- osvojit si základní poznatky a dovednosti chránící před nebezpečnými vlivy prostředí

Činnosti:

Tvořivá práce s lidovými písněmi např. „Marjánko, Marjánko“, „Prší, prší“, didaktická hra „Oheň, voda, blesk“, pohybově didaktická hra s využitím písně „Marjánko“ na rozvoj prosociálních vztahů a sebeobslužných dovedností, práce s vodovými barvami, didaktická hra se šátkem, rozbor textu písně „Marjánko“.

Výstupy: (očekávané kompetence)

- děti zvládnou zavázat jednoduchý uzel, na jehož základě mohou starší děti začít s vázáním kličky
- děti se dokážou tvořivě projevit a zapojit při tom fantazii
- děti vědí, co jim škodí a prospívá a zvládnou některé pohybové činnosti
- děti pomáhají tomu, kdo to potřebuje
- děti umí pohybem vyjádřit náladu písničky, umí používat adekvátně věku vodové barvy
- děti dokáží slovně vyjádřit, jaké je venku počasí a jeho změny v jednotlivých ročních obdobích v našem podnebí
- děti dokážou zazpívat píseň a doprovodit ji na dětské hudební nástroje
- děti vědí, jak se mají zachovat v případě ohně, povodně nebo bouře

5.2.2 Vlastní průběh činností

5.2.2.1 Píseň č. 1 – „Marjánko, Marjánko“

Seznámení s písni proběhlo formou převyprávění písničky, čímž děti vždy lépe prožijí její sdělení. Text písničky se pak neučí mechanicky, ale porozumí obsahu, nekomolí slova lépe si text zapamatují. Píseň „Marjánko, Marjánko“ je obsahově bohatá a proto je k vyprávění obzvláště vhodná.

Tuto píseň zpíváme velice často při našem pravidelném **zpívání před odpoledním odpočinkem**. Děti tím potěší paní školnici, která má „Marjánku“ moc ráda a děti už se vždy těší a hlásí jí předem, že ji pro ni zazpívají.

Rozbor textu písničky: Chlapec má rád Marjánku, ona jeho také, ale její maminka jim v lásce nepřeje, protože chlapec je chudý. Ptám se dětí, jestli mají také někoho rádi a proč a co to znamená, když je někdo chudý, zda-li může mít chlapec Marjánku rád, když je chudý, vadí to? Postupně rozebíráme další sloky: Chlapec vysvětluje mamince Marjánky, že je sice chudý, ale má Marjánku upřímně rád a má dvě poctivé, zdravé ruce a to je více než bohatství. Ptám se dětí, jak mohou být dvě zdravé ruce a upřímné srdce větší bohatství než pytel peněz, dům, pole, co všechno můžeme rukama dělat...Na závěr se zpívá, že každá panímáma bez vnoučátek je jako slepice bez kuřátek. Tuto situaci

také rozebíráme. Jak by asi bylo babičce, kdyby neměla vás, vnoučátka, co všechno s babičkou děláme apod.

První sloku písně „Marjánko“ jsme využili k **pohybově didaktické hře** se zpěvem. Děti stojí v kruhu, drží se za ruce a jdou dokola. Jedno dítě vezme šáteček a jde uvnitř kruhu. Všichni zpívají první sloku písně. Po dozpívání si dítě se šátkem vybere kamaráda, uváže mu šátek na krk a sdělí ostatním, proč si vybralo právě jeho, podle čeho si vybíráme kamarády atd.

Při činnostech s touto písní děti získávaly tyto klíčové kompetence – k učení (naučit se vázat jednoduchý uzel) **k řešení problémů** (rozbor textu písně – co znamená být chudý, bohatý, mít zdravé ruce, co s nimi dělat) **komunikativní** (rozvoj souvislého vyjadřování při rozboru textu) **sociální a personální** (proč jsem si vybral právě tohoto kamaráda, podle čeho bychom si kamarády měli vybírat), **činnostní** (pohybově didaktická hra), **občanské** (potěšíme její oblíbenou písní paní školnici).

5.2.2.2 *Píseň č. 2 – „Prší, prší“*

Tuto píseň už děti znaly, ale protože nabízí celou řadu možností, jak s ní pracovat, zařadila jsem ji také do programu.

Začala jsem otázkou: **Co je to počasí?** Děti jmenovaly déšť, bouřku, duhu, hromy, blesky, sníh, sluníčko... Další otázka byla: **Dokážete vymyslet nějakou písničku o počasí?** Děti už z předchozích činností znají rozdíl mezi písní a básní. Volaly tedy, že „Sluníčko, popojdi maličko“ a pak si vzpomněly na „Prší, prší“. Řekly i „Skákal pes“ a „Zlatá brána“, tak jsme společně přemýšleli, kde je tam nějaké počasí, ale žádné jsme nenašli. Dále jsme vymýšleli, jak **pleská déšť**, pak jsme hledali ve školce vodu.

V další činnosti děti **malovaly** vodu a vymýšlely, **když se spojí hodně kapek dohromady, co z toho může vzniknout**. Děti typovaly moře, rybník, řeka, ale také necky, bazén.

Rozbor textu: Hoch se dívá, jak venku prší a už se těší, až pršet přestane a vyjede s koňmi na louku. Jeho milá sedí vedle něho a najednou se rozpláče... Ptám se dětí proč asi pláče, co se jí mohlo stát, už jsi také někdy plakal a proč. Dále si můžeme zahrát na koníky. Ty nejdříve dovádějí na sluníčku, když tu se zatáhne a začne pršet a to

se koníkům nelíbí, utíkají se schovat do stáje. Přestalo pršet, koníci opět vyběhli na slunce a dovádějí, když v tom začne bouřka a od ní chytne strom a začne hořet. Ptám se dětí, co bys dělal ty, kdyby hořelo, kdyby tě venku zastihla bouřka, silný liják apod.

Navazující činností na předchozí je **pohybově didaktická hra „Oheň, voda, blesk.“**. Děti si rozmístí židličky volně v herně. Zpíváme společně směs lidových písní (nechám děti vybrat, které písně chtějí zpívat) s využitím tamburíny, děti chodí mezi židličkami. Když zabubnuji rychle a zavolám oheň, děti běží do kouta. Hra pokračuje opět zpěvem a chůzí mezi židličkami. Zavolám voda a děti si běží sednout na židle a zvednou nohy. Když zavolám blesk, děti si lehnou na zen, skrčí nohy pod sebe a rukama si schovají hlavu.

Hra s dětskými hudebními nástroji. Nástroje přikryji dekou a nechám děti jednotlivě nahmatat, poznat a pojmenovat nástroj – např. triangel, ozvučná dřívka, bubínek, rolničky, kokosové skořápky, různá chřestidla apod. Pak společně přemýšlíme, který nástroj může vyjadřovat déšť, klusání koníků, pláč, kukačku... Nakonec si zkusíme píseň zazpívat a zahraje vždy ten nástroj, který děti určily, že patří k určitému slovu. Tato činnost je poměrně náročná pro mladší děti, ty nechám hrát dle vlastní libosti. **Důležitý je prožitek a radost ze hry.**

Při práci s touto písní se rozvíjely tyto klíčové kompetence – k učení (osvojení poznatků o počasí, poznat a pojmenovat dětské hudební nástroje), **k řešení problémů** (jak se zachovat při nebezpečí požáru, vody, bouře), **činnosti** (práce s vodovými barvami) **a občanské** (pomoc kamarádovi v nouzi, nebezpečí) **komunikativní** (rozvoj slovní zásoby při společném povídání a řešení situací).

5.3 Integrovaný blok „Písničkové molekuly“

5.3.1 Charakteristika bloku

Naše záměry:

- poznat a pojmenovat lidovou píseň podle slyšené melodie
- rozvíjet hudební vnímání tempa, rytmu, dynamiky a nálady písně
- naučit se tvořit dvojice, trojice
- rozvoj fyzické a psychické zdatnosti

- rozvoj tvořivého myšlení, řešení problémů a tvořivého sebevyjádření
- rozvoj komunikativních dovedností a prosociálních postojů

Činnosti:

Hudební hádanky, improvizovaný tanec, písničkové „molekuly“ – tvoření dvojic, trojic, reakce na smluvený signál, hudebně pohybové a didaktické činnosti, seznámení s písní „Nepudu domu“, rozbor textu, komunikativní a prosociální činnosti s tímto textem.

Výstupy: (očekávané kompetence)

- děti na základě svých předchozích znalostí a zkušeností dokážou poznat a pojmenovat lidovou píseň podle melodie
- děti dokážou přizpůsobit svůj pohybový projev a reagovat na rytmus, tempo, náladu, dynamiku a text písně
- děti si dokážou vzpomenout na lidové písně, které už znají a pojmenovat je
- děti se s chutí zapojují do tanečních a hudebních činností
- děti se umí na chvíli ztišit, zamyslet se nad slovem, problémem, vyjádřit se k němu, přijít s vlastním nápadem
- děti dokážou vyslovit svůj názor, nápad, nebojí se otevřeně komunikovat a spolupracovat s ostatními

5.3.2 Vlastní průběh činností

5.3.2.1 Hudební hádanky

Hraji na elektrické klávesy melodii lidové písně a děti hádají, o jakou píseň se jedná. Na závěr této činnosti zařazují **improvizovaný tanec**, kterým děti reagují na tempo a rytmus písní.

5.3.2.2 *Písničkové molekuly*

Zpívám s využitím tamburíny lidové písně, které si děti samy zvolily. Děti reagují na náladu, dynamiku, tempo a rytmus písní svým pohybem. Pokud zabubnuji rychle, přestanu zpívat a zvolám číslovku jedna, dva nebo tři, děti zůstanou stát buď jednotlivě každý sám nebo utvoří dvojice či trojice.

Další činností je **reagovat na slova** „Nepudu domu“. Zpívám písně, bubnuji na tamburínu. Pokud kdykoliv i v průběhu písně zazpívám „Nepudu domu“, děti si sednou na zem. Začnu-li opět zpívat jinou píseň, děti vyskočí a tancují dále.

Další činností je **seznámení s písní „Nepudu domu“** v kruhu vsedě na zemi. Ptám se dětí, zda-li píseň znají. Pak jim ji s výraznou výslovností v pomalejším tempu zazpívám. Poté si rozebereme text. Ptám se dětí, kdo asi nechtěl jít domů a proč, čeho se bál. Společně se zamýšlíme nad obtížným slovem v textu „hudle“. Co by to asi mohly být „hudle“? Už jsi byl také někdy doma bit a proč?

V další činnosti si zkusíme **s textem pohrát**. Jedno dítě představuje dědu (děti si samy určily, že je to právě děda, který se bál jít domů), ostatní děti zkusí všemi možnými způsoby dědu přesvědčit, aby šel domů.

Při těchto činnostech se rozvíjely u dětí tyto klíčové kompetence – k učení (poznat píseň podle melodie, poznat význam slova „hudle“), **k řešení problému** (jak dostat dědu domů) **komunikativní** (pokusit se dědu přemluvit k návratu domů), **sociální a personální** (poznat, že po dobrém jde vše lépe), **činnostní** (reagovat na známou píseň pohybem), **občanské** (dodržovat pravidla hry).

S lidovou písní doporučuji pracovat spíše jednoduše, s nadšením a zájmem dětí a nevyužívat příliš komplikovaných činností, na které se děti musí přehnaně soustředit a díky tomu se pak vytrácí radost z těchto činností, z pohybu, ze zážitku a písně jako takové.

6. EVALUACE

Aby bylo v hodnocení realizovaného programu zřetelné, které oblasti vzdělávání byly rozvíjeny, jsou v dalším textu označeny jednotlivé oblasti zkratkami takto: oblast biologická (bio.), psychologická (psych.), interpersonální (int.), sociálně kulturní (soc.), environmentální (env.). Vztah ke klíčovým kompetencím je popsán v části 5.1 – 5.3. u každé písni na konci popsaného vlastního průběhu programu.

6.1 *Evaluace integrovaného bloku „Zvuky v tichu“*

Potřeba ticha

Naší první činností bylo **zaposlouchání se do ticha** a se zavřenýma očima vnímání různých zvuků kolem nejen v MŠ, ale i venku. Tím se dětem uvolnilo celé tělo (bio.), prohloubilo se dýchání (bio.) a soustředění (psych.) Postupně děti začaly vnímat různé zvuky (bio.) a to i takové, které by v běžném „provozu“ neslyšely nebo jim nevěnovaly žádnou pozornost.

Obzvláště dobře působily na dětskou psychiku **zvuky z přírodního prostředí**, šumění stromů, zpěv ptáků, bzučení hmyzu. Tato směsice zvuků děti uklidnila (bio.), dala jim pocit vyrovnanosti a pohody (psych.). Postupem času začaly registrovat i zvukové nuance, které jim dříve unikaly (bio., env.) a sluchový požitek byl pak dokonalejší.

Tyto činnosti zařazují častěji právě i pro rostoucí agresivitu a hyperaktivitu u dětí a mohu říci, že na mé třídě v MŠ Litvínovice tyto problémy děti nemají a pokud se někdy vyskytnou, lze je právě tímto způsobem podchytit, omezit. K tomu ještě zařazují chování problémového dítěte v náruči a jeho uklidňující houpání. Takový vzájemný kontakt přispívá právě k celkovému zklidnění dítěte.

Při hledání kamaráda v lesíku podle zpívané písni se děti naučily registrovat místo, odkud zvuk přichází (bio.), poznat kamaráda podle hlasu (bio., int.), orientaci v terénu (env.).

Další činností bylo **hledání netradičních hudebních nástrojů**. Děti společně zjistili, že vše kolem nás může znít, že hudebním nástrojem uvnitř mohou být např. kostky, pokličky, bačkorky, mikrotenový sáček, hra na tělo, venku pak třeba klacíky,

kameny, suché listy. Tím se rozvíjel jejich tvořivý pohled na okolní svět, schopnost vidět v obyčejných věcech věci neobyčejné (psych., env.).

Těmito činnostmi se děti rozvíjely ve všech oblastech předškolního vzdělávání.

Ke každé oblasti uvádím jeden příklad kompetence, kterou děti získaly:

Dítě a jeho tělo – Děti zvládly sluchově rozlišovat zvuky a tóny.

Dítě a jeho psychika – Děti se dokázaly se na chvíli zastavit, soustředit se, zaposlouchat, vnímat ticho, klid.

Dítě a ten druhý – Děti dokázaly přirozeně a bez zábran komunikovat s druhým dítětem.

Dítě a společnost – Děti umí zacházet s jednoduchými hudebními nástroji.

Dítě a svět – Děti postupně začaly vnímat, že svět přírody i svět lidí má svůj řád.

Při práci s písní „**A já pořád kdo to je**“ bylo patrné, že lze využívat lidovou píseň i k jiným, než hudebním aktivitám.

Děti si např. osvojily jména svých kamarádů z MŠ (int., soc.) využily písně při cvičení (bio., psych.) seznámily se s dřívější profesí (bednář) (soc.,) vnímaly hmatem (bio., psych.) nebály se doteku kamaráda – prohloubily si vzájemné prosociální vztahy (bio., psych., int.) dále vztahy ke svým blízkým (rodičům, prarodičům) a seniorům v obci, kde žijí (bio., psych., int., soc.) rozvíjely si jazykové schopnosti – souvislé vyjadřování celou větou (bio., int.), našly odvahu vystoupit na veřejnosti a tím se u nich upevnil pocit zdravého sebevědomí (psych., int., soc.)

Ke každé oblasti předškolního vzdělávání opět uvádím jeden příklad kompetence, kterou prostřednictvím těchto činností děti získaly:

Dítě a jeho tělo – Děti získaly povědomí o částech lidského těla.

Dítě a jeho psychika – Děti si osvojily krátký text.

Dítě a ten druhý – Děti si prohloubily vzájemné prosociální vztahy.

Dítě a společnost – Děti získaly pocit sounáležitosti s místem, ve kterém žijí.

Dítě a svět – Děti začaly vnímat, že vše se vyvíjí, mění.

Práce s písní „**Cib, cib, cibulenka**“ nám poskytla celou řadu možností k hudebním i nehumdním aktivitám. Hned při první činnosti – leh na zádech a představa

maminky, která je čím dál menší a menší, až je malá jako děti samy, jsem opět využila chvíli ticha k celkovému uvolnění, zklidnění dětí a nechala jsem naplno pracovat dětskou představivost a fantazii (psych., int., soc.)

Tato činnost přispěla k citovému prohlubování vztahů s matkou (psych.) morálními hodnotám – péče o nás, o děti; jak mohu vlastními silami pomáhat mamince; jak se chovat k mladšímu sourozenci (int., soc.). Tím, že děti slovně vyjadřovaly své nápady, představy, pocity, se rozvíjely jejich komunikační schopnosti (bio., psych.)

V další fázi jsme se s dětmi zaměřili na cibuli – jak roste, co k růstu potřebuje, je zdravá, vaří z ní doma maminka...(env.) Také jsme si v MŠ zkusili společně s paní školnicí připravit jednoduchou tvarohovou pomazánku s cibulkou.

Některé děti zpočátku odmítaly s tím, že cibule pálí, ale jiné společně se mnou ochutnávaly (bio., psych., int.) Později se k nám některé děti přidaly, ostatní se jen dívaly, do ochutnávky jsem je nenutila.

Tyto činnosti pomohly děti rozvíjet v těchto oblastech předškolního vzdělávání:

Dítě a jeho tělo – Děti postupně sladily pohyb se zpěvem.

Dítě a jeho psychika – U dětí se rozvíjel pozitivní vztahy k rodině.

Dítě a ten druhý – Děti se nebály vyjadřovat svou představivost a fantazii.

Dítě a společnost – U dětí se postupně vytvořilo povědomí o mezilidských vztazích a morálních hodnotách.

Dítě a svět – Děti si začaly uvědomovat, že života je třeba si vážit.

S lidovou písní „Šla Nanynka do zeli“ jsem děti seznámila formou pohádky. Jako rušnou činnost jsem zvolila pohybové ztvárnění písně, ke kterému jsme dospěli společně s dětmi (bio., psych., int.) Následovala práce s textem, kdy jsme v kruhu řešili Pepíčkovu chování – zda se choval správně, co ty bys dělal na jeho místě, mohl se chovat jinak, jak, choval ty ses také někdy špatně, napravil jsi to nějak...? (int., soc.) Další činnosti byly pracovní a výtvarné – připravili jsme si s dětmi „zelé pole“. Nechala jsem čistě na jejich fantazii, jak „zeli“ udělají. Některé děti kreslily a pak vystříhávaly, jiné mačkaly krepový papír, ostatní vystříhávaly rovnou z barevného papíru (bio., psych., int., env.)

Pak jsme ze všech hlávek udělaly pole a já jsem postupně posílala děti, aby mi utrhlly a přinesly určitý počet hlávek. Tím se u dětí procvičily matematické představy (psych., env.)

Když děti píseň zvládly, přidala jsem netradiční doprovod elektrických kláves a společně jsme touto písní udělali radost seniorům v obci na veřejném vystoupení (int., soc., env.)

Tyto činnosti pomohly rozvíjet u dětí kompetence ve všech oblastech předškolního vzdělávání:

Dítě a jeho tělo – Děti si postupně upevnilly a zdokonalily některé pohybové dovednosti.

Dítě a jeho psychika – Děti zvládly a nebály se vyjádřit pocity, dojmy, prožitky.

Dítě a ten druhý – Děti dokázaly nabídnout druhému pomoc.

Dítě a společnost – Děti se postupně začlenily mezi své vrstevníky a snažily se respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti.

Dítě a svět – Děti si začaly uvědomovat, jak se mají správně chovat.

S písní „**Okolo Hluboký**“ jsem děti seznámila při našem pravidelném zpívání před odpoledním odpočinkem. Tato píseň je dlouhá, melodicky náročná, s velkým rozsahem, proto není úplně vhodná pro nácvik s předškolními dětmi. Neviděla jsem ovšem důvodu, proč bych ji nemohla dětem alespoň zazpívat a seznámit je s ní alespoň okrajově.

Překvapilo mě, nakolik tato píseň děti zaujala. Hned se mě ptaly na neznámá slova v textu např. co je to volenka, tak jsem jim vše vysvětlila formou příběhu (int., soc., env.) Od té chvíle chtěly děti tuto píseň zpívat téměř denně.

Při našem pravidelném zpívání před odpoledním odpočinkem vždy přichází paní školnice a ptá se dětí, jakou si pro ni připravily písničku. Děti zazpívaly, paní školnice poděkovala s tím, že teď se jí bude mýt nádobí hned lépe a to je takový náš denní rituál. Často už dopředu slyším děti, kterak se mezi sebou domlouvají, jakou písničkou paní školnici potěší (bio., psych., int., soc.)

V reflexi videozáznamu jsem uvedla, že se mi podařilo zachytit spontánní činnost dvou chlapců, kteří si vyrobili dle vlastní fantazie jakýsi hudební nástroj z plastových cihlíček a zpívali a hráli právě píseň „Okolo Hluboký“ (bio, psych., int.) To byla pro mne zpětná vazba, že píseň děti zaujala natolik, že mají potřebu ji zpívat a hrát a překážkou není ani její obtížnost, ale nejdůležitější je zájem a radost.

Při práci s touto písní děti získávaly tyto kompetence:

Dítě a jeho tělo – děti vnímaly, jak je odpočinek pro tělo důležitý.

Dítě a jeho psychika – Děti se pomocí písně dokázaly celkově zklidnit a uvolnit.

Dítě a ten druhý – děti vnímaly příjemné pocity z toho, když mohou udělat radost druhému.

Dítě a společnost – Děti se postupně adaptovaly se na prostředí školy.

Dítě a svět – Děti spoluvytvářely pohodu prostředí.

Snažila jsem se, aby všechny činnosti tohoto integrovaného bloku korespondovaly s rámcovými cíli RVP PV. Abych toto potvrdila, uvádím zde jednotlivé cílové kategorie a jejich naplňování pomocí činností s lidovou písní:

1/ Rozvíjení dítěte a jeho schopnosti učení – Děti se dokázaly adaptovat na prostředí a kolektiv MŠ, umí rozpoznat některé zvuky v přírodě i uměle vytvořené, umí najít v MŠ i venku hudební nástroj, znají jména svých spolužáků, osvojily si některé lidové písně....

2/ Osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost – Děti získaly povědomí o tom, jaké chování je správné a jaké ne, dokážou soucítit a slušně se chovat ke starším spoluobčanům, vážit si přírody živé i neživé, vědí, že normální je neubližovat, neničit.

3/ Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí – Děti měly možnost samostatně pracovat, vyjadřovat se, tvořit a myslet, získávaly pocit sounáležitosti s místem svého bydliště a lidmi nejen blízkými, ale i ostatními, kteří zde žijí, do činností nebyly nuceny, ale vhodně motivovány.

6.2 *Evaluace integrovaného bloku „Zpívání v dešti“*

Píseň „**Marjánko, Marjánko**“ nám poskytla celou řadu možností jak s ní pracovat. Využili jsme ji k nejrůznějším hudebním i nehudebním činnostem. Dle mého názoru je svou melodičností, jednoduchostí a zajímavým textem velice vhodná pro nácvik s dětmi.

Děti jsem s písní seznámila formou příběhu. **Zde bych však chtěla upozornit na to, že není vhodné seznamovat děti s písní formou přednesení samotného textu bez melodie, vždy je třeba píseň dětem rovnou zazpívat – text i melodii společně. Spojení textu s melodií vede vždy k lepšímu zapamatování písně.**

Všechny činnosti s touto písní jsem uvedla v program a část i v reflexi k videozáznamu, chtěla bych pouze doplnit, jak probíhal rozbor situací po pohybově didaktické hře. S dětmi jsme si sedli do kruhu a povídali. Zajímalo mě, jak se projevuje podle dětí nejlepší kamarád. Děti odpovídaly, že svému kamarádu půjčují hračky, je na něj hodný, pomáhá mu s oblékáním v šatně, chodí k němu na návštěvu, hrabe s ním na zahradě listí, podělí se s ním o bonbony. Na základě Pétovy odpovědi (vybral si Simonku, protože má hezké tričko) jsem se ho zeptala, zdali by Simonka byla jeho kamarádkou i bez hezkého trička. Co kdyby ho měla třeba špinavé. Pét'a odpověděl, že ano. S dětmi jsme pak ještě řešili podobnou situaci a dospěli jsme k závěru, že na šatech nezáleží, záleží na tom, jaký člověk je, jak se chová (psych. int., soc., env.).

Činnosti s touto písní napomohly rozvíjet u dětí kompetence ze všech oblastí předškolního vzdělávání:

Dítě a jeho tělo – Děti si osvojily některé sebeobslužné dovednosti.

Dítě a jeho psychika – Děti se nebály zaujímat vlastní názory a postoje a vyjadřovat je.

Dítě a ten druhý – Děti si prohloubily vzájemné vztahy v kolektivu MŠ.

Dítě a společnost – Děti si prohloubily vzájemné vztahy ke svým blízkým, rodičům a prarodičům.

Dítě a svět – Děti si osvojily některé elementární poznatky o lidském soužití – slušně se chovat, pracovat, nelenošit.

Píseň „**Prší, prší**“ děti už znaly, spíše mě tedy zajímalo, dokázaly by si na ni vzpomenout v jiné souvislosti např. při společném povídání o počasí. Některé děti si vzpomněly na píseň „Prší, prší“, jiné na „Sluníčko, popojdi maličko“ a některé, zejména

mladší děti jmenovaly píseň, kterou znaly bez ohledu na to, zda je v textu nějaké „počasí“ či nikoliv. Jen měly radost, že si na nějakou písničku dokázaly vzpomenout. (psych., int., soc., env.). Při této činnosti se rozvíjela nejen slovní zásoba dětí, ale také jejich představivost a znalost písni (bio., psych.)

Při práci s textem jsem dala prostor dětské tvořivosti, děti dokázaly vymyslet a předvést, jak pleská déšť, dokázaly otevřeně komunikovat o tom, zda někdy pláče a proč (bio., psych., soc., int.).

Při hledání vody v MŠ a následné práci s vodovými barvami děti uplatnily své znalosti a zkušenosti o vodě, o světě, o barvách, o svém nejbližším okolí (env.).

Při pohybově didaktické hře „Oheň, voda, blesk“ si děti osvojily základní znalosti o tom, co dělat a jak se zachovat v případě požáru, povodně, bouře (bio., psych., itn., soc., env.), dále reagovat na signál (bio., psych.), spolupracovat s ostatními kamarády a postarat se o mladší (psych., int., soc.)

Při hledání přikrytých hudebních nástrojů a poznávání po hmatu se u dětí rozvíjelo smyslové vnímání a představivost (bio.), slovní zásoba (psych.) a při přiřazování hudebního nástroje k určitému ději nebo slově v textu pak naplno pracovala dětská fantazie (psych.)

Při všech činnostech s touto písní se u dětí rozvíjely kompetence ze všech oblastí předškolního vzdělávání:

Dítě a jeho tělo – Děti postupně začaly rozlišovat, co zdraví prospívá a škodí.

Dítě a jeho psychika – Děti začaly chápat některé prostorové pojmy – nahoře, dole, vpravo, vlevo.

Dítě a ten druhý – Děti vědí, že se má pomoci druhému v nouzi.

Dítě a společnost – Děti se dokázaly domluvit se na společném řešení.

Dítě a svět – Děti získaly povědomí o počasí v našem podnebném pásmu.

Při všech těchto činnostech s lidovou písní druhého integrovaného bloku jsem s dětmi směřovala k plnění rámcových cílů RVP PV:

1/ Rozvíjení dítěte a jeho schopnosti učení – Děti se naučily dvě lidové písně, naučily se vázat jednoduchý uzel, naučily se bez obav komunikovat, používat fantazii a vyjadřovat své názory, dále některé prostorové pojmy, získaly povědomí o tom, jak se zachovat v případě požáru, povodně, bouře a s tím spojené poznatky o ochraně

vlastního zdraví, naučily se pracovat s vodovými barvami a procvičily si správný úchop štětce.

2/ Osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost – Děti si prohloubily vzájemné prosociální vztahy, starší děti dokázaly soucítit s mladšími a pomoci jim (při hře „Oheň, voda, blesk), získaly povědomí o tom, co je v životě člověka důležitější, zda bohatství nebo zdraví a pracovitě ruce, ujasnily si, že mladším nebo méně zručným dětem se neposmíváme.

3/ Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí – Děti měly při všech činnostech druhého integrovaného bloku prostor pro samostatné vyjadřování svých nápadů, názorů, postojů, měly možnost se domlouvat na společném řešení mezi sebou, dále se mohly svobodně rozhodovat, co udělají, jak se zachovají, aby řešení bylo co nejlepší, podporovala jsem jejich tvořivé myšlení a radost ze získaných poznatků.

6.3 Evaluace integrovaného bloku „Písničkové molekuly“

Při všech činnostech jsem **vycházela ze zájmu dětí**, což v případě hudebních hádanek platí dvojnásob. Děti v mé třídě mají hádání písniček podle melodie velmi rády a často se ho dožadují. S každým hádáním registruji určité pokroky a tak tomu bylo i v tomto případě. Na videozáznamu je jasně vidět, že písničku dle melodie dokázaly uhádnout i mladší děti a také jak je lidová píseň s jednoduchým doprovodem elektrických kláves neustále podněcovala ke spontánnímu pohybovému projevu (bio., psych., int., soc.)

Hru „Písničkové molekuly“ jsem záměrně obohatila ještě o další činnosti nehudebního charakteru. Děti zvládly utvořit dvojice, trojice a nebo stát jednotlivě podle reakce na smluvený signál (bio., psych., int., soc.), měly možnost zvolit si samy píseň, kterou chtějí pohybově vyjádřit a dařilo se jim reagovat na náladu, rytmus a tempo písně (bio., psych.). Malý Adámek (3 roky) běhal neustále za mnou a děti mě upozornily na to, že nestojí sám či nedokáže utvořit trojici (psych., int., soc.). Řekla jsem jim, že to vůbec nevadí, Adámek je ještě malý a také se to časem naučí. Bylo

vidět, že děti toto vysvětlení okamžitě přijaly, Adámkovi se neposmívaly a u něho byla krásně vidět radost z pohybu a činnosti jako takové (bio., psych., int., soc.).

Dále děti reagovaly na dvě slova (nepudu domu) sednutím na zem. Šlo opět o rušnou část a všechny děti se do činnosti aktivně zapojily. Zde bylo patrné, že děti zvládly reagovat okamžitě na změnu a že je činnost velmi bavila. Později vyžadovaly její pokračování při pobytu venku, což byla pro mne zpětná vazba, že děti činnost zaujala (bio., psych.)

Při rozboru textu v kruhu se u dětí rozvíjela představivost, fantazie, souvislé vyjadřování, prosociální vztahy, tvořivé myšlení, radost atmosféra v kolektivu.

Pomocí těchto činností se děti rozvíjely ve všech oblastech předškolního vzdělávání:

Dítě a jeho tělo – Děti zvládly pohybově reagovat na tempo, rytmus a náladu písně a dále na smluvený signál.

Dítě a jeho psychika – Děti vlastní iniciativou přispěly k vytvoření radostné atmosféry v kolektivu.

Dítě a ten druhý – Děti pochopily, že druhému se neposmíváme pokud něco neumí nebo se něčím liší od ostatních.

Dítě a společnost – Děti zjistily, že po dobrém se vyřeší více než po zlém.

Dítě a svět – Děti spoluvytvářely pohodu prostředí v MŠ.

Prostřednictvím činností třetího integrovaného bloku jsem u dětí naplňovala tyto rámcové cíle RVP PV:

1/ Rozvíjení dítěte a jeho schopnosti učení – Děti se naučily lidovou píseň „Nepudu domu“, naučily se poznat a pojmenovat píseň podle slyšené melodie, naučily se reagovat na signál, dále na rytmus, tempo a náladu písně, rozvíjely se u nich jazykové a komunikační schopnosti a dovednosti.

2/ Osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost – Děti dokázaly soucítit s malým Adámkem, poznaly, že jsou si všechny rovny a že je třeba brát na druhé ohledy, respektovat a tolerovat.

3/ Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí – U dětí se rozvíjelo poznávání sebe sama, svých možností, zdravé sebevědomí. Dále měly možnost se samostatně, tvořivě projevit, spolupracovat, vyslovit svůj názor, přání.

7. SHRUTÍ

Z výše uvedeného programu využití lidové písně v mateřské škole a jeho realizace jsem dospěla k těmto zásadním zjištěním:

- 1/ **Zpěv lidových písní** můžeme v mateřské škole využívat nejen k **hudebním**, ale i ostatním činnostem, **nehudebním aktivitám**.
- 2/ **Děti zpívají rády**, přičemž motivací pro ně může být sama hudba, pěkně a s chutí zazpívaná písnička.
- 3/ **Lidová píseň** podněcuje děti svým výrazným rytmem, jednoduchou melodií a srozumitelným textem ke **spontánnímu pohybovému projevu**.
- 4/ **Lidová píseň** dokáže v dětském kolektivu navodit **radostnou atmosféru**.
- 5/ Pro děti musí být **zpěv lidových písní** a činností s nimi **hrou** a ne povinným učením.
- 6/ **Lidová píseň** je dětem blízká, neobsahuje téměř žádné abstraktní pojmy, **odpovídá** jejich **rozumovému poznání**.
- 7/ Lepší je, když děti znají **méně lidových písní kvalitně**, nežli více písní povrchně.
- 8/ Pro děti předškolního věku jsou k nácvičce nejvhodnější písně krátké, s jednoduchou, snadno zapamatovatelnou melodií a rytmem, s **jasně členěnou hudební formou**.
- 9/ Nikdy se nesnažíme **odtrhnout zpěv** předškoláků od **pohybového doprovodu**. Tím se píseň stává pro děti zajímavější a snáze si ji zapamatují.
- 10/ Vždy záleží na podání a **celkovém přístupu paní učitelky**.

ZÁVĚR

Svou prací jsem chtěla **potvrdit důležitost a velký význam zpěvu** u předškolních dětí i v současné době, kdy je zpěv stále častěji potlačován zvukovým smogem, dětem jsou denně vnucovány stále silnější zvukové dávky a díky tomu děti přestávají rozlišovat a třídit zvukové informace a hudbu tak vnímají pouze jako zvukovou kulisu.

Vzhledem k tomu, že dětský sluch zaujme jen výrazná, často se opakující melodie, výrazný rytmus nebo zajímavý text a ten nabízí právě lidová píseň, vytvořila jsem program integrovaného vzdělávání vycházející z lidových písní a prostřednictvím jeho realizace jsem upozornila na klady a přínosy, které práce s lidovou písní umožňuje.

Ověřila jsem tím, že lidová píseň je jedním z nejvhodnějších prostředků ke komplexnímu naplňování cílů předškolní výchovy.

Zpěv by měl být naprosto **přirozenou součástí života dítěte a měl by dominovat** nejen hudebním, ale i ostatním **činnostem v mateřské škole**. Zpěv má pro předškolní děti **pozitivní důsledky** a to jak v souvislosti s rozvojem a správnou technikou hlasového a dechového ústrojí, tak s jejich **fyzickým a psychickým vývojem**.

Zpěv pomáhá dětem lépe se **soustředit, cvičí pozornost, podporuje** jejich **sebevědomí**, pomáhá ke **zklidnění hyperaktivních dětí, tlumí agresivitu**. Je také výborným pomocníkem při **překonávání komunikačních bariér** a v dětském kolektivu **podporuje spolupráci a toleranci**.

Zpěv napomáhá rozumovému vývoji dětí, cvičí paměť a podporuje jejich představivost a přirozenou tvůrčí aktivitu. **Nejdůležitější však je vlastní prožitek dětí a jejich radost ze zpěvu**. Díky zpěvu se u dětí rozvíjí pozitivní city jako jsou **přátelství, sympatie, důvěra, láska, schopnost vnímat krásu i v obyčejných věcech, umět se radovat z maličkostí**, na kterých se citlivý člověk podílí a které ho obohacují.

Pokud dítě vyrůstá v takovémto prostředí, vyrostе v laskavého, ukázněného, důvěřivého člověka, který miluje lidi i všechny ostatní tvory, miluje přírodu, krásu v člověku a jeho projevech, v hudbě, v umění atd.

Takoví harmoničtí lidé pak tvoří ve svém dalším životě stejné prostředí pro své děti a ostatní členy své rodiny a v širším společenském prostředí pak vytvářejí klid, obětavost a porozumění, což pak ve světovém měřítku vede k porozumění mezi národy a k vytváření podmínek pro trvalý mír.

Seznam použité a citované literatury

1. BURIÁNOVÁ, J., JAKOUBKOVÁ, V., NÁDVORNÍKOVÁ, H., A KOL.: *Metodické listy pro předškolní vzdělávání 2*. Sborník RAABE, Praha 1999 – 2004.
2. ČAPKOVÁ, D.: *Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, jeho předchůdců pokračovatelů*. Praha : SNP, 1968.
3. JENČKOVÁ, E.: *Hudba a pohyb ve škole*. 2. vyd., TANDEM : Hradec Králové, 2005, ISBN 80-903115-7-1.
4. KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd., Praha : Portál, 2001, ISBN 80-7178-585-7.
5. KULHÁNKOVÁ, E.: *Písničky a říkadla s tancem*. 1. vyd., Praha : Portál, 1999, ISBN 80-7178-306-4.
6. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. 4. aktual. vyd., Praha : Portál, 2003, ISBN 80-7178-772-8.
7. PRŮCHA, J.: *Přehled pedagogiky*. 2. aktual. vyd., Praha : Portál, 2006, ISBN 80-7178-944-5.
8. RAKOVÁ, M., ŠTÍPLOVÁ, L., TICHÁ, A.: *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. 1. vyd., Praha : Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-543-1.
9. SMOLÍKOVÁ, K., A KOL.: *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2001.
10. ŠIMANOVSKÝ, Z.: *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. 2. vyd., Praha : Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-339-0.
11. ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A.: *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, ISBN 80-7178-323-4.
12. TICHÁ, A.: *Učíme děti zpívat*. 1. vyd., Praha : Portál, 2005, ISBN 80-7178-916- X
13. TICHÁ, A., RAKOVÁ, M.: *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. Praha : Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-100-6.
14. WEIS, K.: *Český jih a Šumava v písni*. 2. vyd., Praha : K., Weis, vlastním nákladem, 1942.
15. ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O., A KOL.: *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha : SNP, 1987.

Seznam elektronických zdrojů

1. <http://www.lidovepisne.cz/cesty01.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Reflexe k videozáznamu

Příloha č. 2: Videozáznam z realizace programu - DVD

Příloha č.1

5. REFLEXE K VIDEOZÁZNAMU

Úvodem

Videozáznam byl pořízen v mateřské škole v Litvínovicích od října 2009 do února 2010. Jedná se o MŠ jednotřídní, s kapacitou 16 dětí. Natáčela jsem zejména řízené činnosti, ale i činnosti spontánní. U řízených činností bylo mým záměrem ukázat, jak lze využít lidové písně při práci s dětmi v mateřské škole, u činností spontánních pak ukázat, jak dokáže lidová píseň děti zaujmout natolik, že si ji samy chtějí zazpívat a „zahrát“ a že jsou samy schopné vymyslet a zorganizovat činnost.

Pro zachování kontinuity jsem činnosti natáčela celé, ale vzhledem k tomu, že by videozáznam na DVD byl příliš rozsáhlý, musela jsem záběry jednotlivých činností sestříhat.

Nyní již k reflexi

1. den natáčení

Veřejné vystoupení pro seniory v obci Litvínovice

Na videozáznamu zpívají děti tři lidové písně – „A já pořád kdo to je“, „Cib, cib, cibulěnka“ a „Šla Nanyňka do zelí“. Zároveň velmi jednoduše pohybově ztvárňují. Já doprovázím na elektrické klávesy a u každé písně volím jiný, pro lidovou píseň rytmicky netradiční, originální doprovod. Je patrné, že děti zpívají s nadšením, samostatně a reagují na mé neverbální projevy – např. mávnu rukou dolů, děti vědí, že se mají uklonit.

Toto vystoupení patří v obci k tradičním a děti tak získávají pocit sounáležitosti s obcí a místem, ve kterém žijí. Dochází zde k setkání tří generací – děti, rodiče, prarodiče. Využití lidových písní ve vystoupení pro seniory je obzvláště vhodné. Na videozáznamu je vidět jejich radost a ocenění výkonu dětí potleskem.

2. den natáčení

Spontánní činnost

Zde se mi podařilo zachytit spontánní činnost dvou chlapců (Martina a Péti), kteří na základě znalosti písně „Okolo Hluboký“, která je velmi melodická, oblíbená a zpíváme ji s dětmi jako pravidelnou píseň před odpoledním odpočinkem, měli potřebu si píseň sami zazpívat a zahrát.

Z plastových barevných cihliček si sestavili jakýsi hudební nástroj, připomínající velký xylofon nebo zvonkohru a dřevěnou tenkou tyčinkou na něj hráli a přitom zpívali. Využili zde znalosti nejen písně samotné, ale právě i hry na zvonkohru, kterou si v MŠ půjčují.

I přesto, že si mě oba chlapci při natáčení všimli, pokračovali v hraní a zpívání bez ostychu dále.

3. den natáčení

Využití písně „Marjánko, Marjánko“ v pohybově didaktické hře

Na videozáznamu je zachycena pohybově didaktická hra s využitím první sloky lidové písně „Marjánko, Marjánko“. Děti jdou po kruhu, drží se za ruce. Jedno dítě chodí uvnitř kruhu se šátkem v ruce. Pro inspiraci dětí začínám první chodit v kruhu já.

Společně zpíváme první sloku písně. Po dozpívání se děti zastaví a dítě se šátkem si vybere kamaráda, pokusí se mu šátek uvázat a řekne, proč si vybral právě jeho.

Vybírám si Martínka, uvazuji mu šátek a odůvodňuji, proč jsem si jej vybrala. Můj důvod je ten, že je v mateřské škole nejstarší, velmi šikovný a že je mi schopný a i ostatním dětem už v lecčems pomoci.

Hra pokračuje, se šátkem chodí Martin. Po dozpívání písně si vybírá a uvazuje šátek Pétovi a odůvodňuje své rozhodnutí tím, že Pétův je jeho nejlepší kamarád a pomáhá mu na zahradě hrabat listí.

V dalším pokračování si vybírá Pétův Simonku s odůvodněním, že je to jeho kamarádka a má hezké tričko.

Dále si vybírá Simonka Matýska a odůvodňuje své rozhodnutí, že s ním kamarádí.

Na konec si vybírá Matýsek Ondru a odůvodňuje to tím, že Ondra umí bojovat. Ptám se, jestli už s Ondrou bojoval a Matýsek říká, že ne. Oba chlapce dobře znám a vím, že Matýsek vidí v Ondrovi svůj vzor a to i v „bojování“, které ovšem probíhá v mateřské škole po dohodě s dětmi na úrovni přátelského škádlení.

V závěru hry jsme si s dětmi za snahu zatleskali a po svačině si děti, které se nevystřídaly, vyžádaly pokračování hry. Tentokrát jsem po ukončení hry zařadila rozbor situace, který popisují v evaluaci.

4. den natáčení

Práce s písní „Prší, prší“

Sedím s dětmi v kruhu a ptám se jich, co si představují pod slovem „počasí“. Děti odpovídají, že déšť, duhu, hromy, blesky, sluníčko...Táži se, zda by dokázaly vymyslet o zmiňovaných slovech nějakou písničku. První zazněl nápad „Sluníčko, popojdi maličko“. Dále děti navrhly „Prší, prší.“ Zazněly také nápady jako „Skákal pes“ nebo „Zlatá brána“. V posledních dvou zmiňovaných jsme tedy zkusili nějaké „počasí“ najít, ale marně, proto jsme si připomněli píseň „Prší, prší.“

Tuto píseň děti dobře znají, proto jsme si ji hned zazpívali. Jak je ze záznamu patrné, zpívám s dětmi v jejich přirozené hlasové poloze. Dále jsem se dětí zeptala, jak si myslí, že déšť pleská o zem. Děti tloukly do země velmi silně, řekla jsem, že to nejspíš padají kroupy, ale jak pleská déšť. Děti navrhly ťukat prstíky. Dále jsem se ptala, jestli by našly ještě další způsob. Matýsek vymyslel tleskat.

Hlásí se Kubík, na základě našeho povídání a zpívání ho napadlo něco, co by nám ostatním rád sdělil. Dávám mu samozřejmě prostor vyjádřit se.

V další činnosti se dětí ptám, zdali bychom mohli někde v naší školce najít vodu. Simonka hlásí, že z umyvadla. Jdeme se podívat, můžeme si „vodu“ i namalovat. Děti malují vodovými barvami „vodu“. Ptám se dětí, co vznikne, když se dá hodně kapek dohromady. Děti volají, že moře, rybník, řeka, bazén. Kubík ještě dodává necky a vana.

5. den natáčení

Hudební hádanky

Hudební hádanky zařazuji v MŠ velmi často, děti velmi baví a s každým opakováním děti dělají pokroky.

Hraji dětem už známé lidové písně na elektrické klávesy a děti hádají, kterou píseň hrají. Při této činnosti, jsem záměrně děti nabádala, aby se při hádání písní posadily. Mým cílem bylo dokázat, jak lidové písně podněcují děti ke spontánnímu pohybu a je pro ně téměř nemožné při nich sedět.

Proto jsem také zařadila spontánní tanec dětí bez jakéhokoliv omezení, podporující jejich přirozenou radost z pohybu.

6. den natáčení

Písničkové „molekuly“

Zpívám lidové písně a bubnuji na tamburínu. Děti samy navrhnou, které písně chtějí zpívat, vyhovuji jim. Děti svým pohybovým projevem reagují na tempo, rytmus, dynamiku a náladu písní.

Pokud zabubnuji rychle, přestanu zpívat a zvolám „jedna, dvě nebo tři“, děti zůstanou stát buď jednotlivě nebo tvoří dvojice, trojice. Ze záznamu je patrné, že tříletý Adámek běhá všude za mnou, děti mají snahu ho opravovat, upozorňují, že Adámek má stát sám, když jsem řekla „jedna“. Vysvětluji dětem že Adámek je ještě malý a že to vůbec nevadí. Děti tuto situaci okamžitě pochopí a přijmou.

V další činnosti děti reagují na dvě slova – „nepudu domu“, tím, že si sednou na zem. Opět zpíváme písně a děti reagují pohybem, tancem. V průběhu jednotlivých písní a to bez přerušení vždy zazpívám „nepudu domu“, děti se posadí. Tato činnost podporuje mimo jiné radostnou atmosféru v kolektivu.

Sedáme si do kruhu a ptám se dětí, kdo zná píseň „Nepudu domu“. Kubík hlásí, že ji doma zpívají s tatškou. Protože se hlásí více dětí, že píseň znají, zkoušíme si ji rovnou zazpívat společně. Následuje rozbor textu písně. Ptám se, kdo se asi bojí přijít domů. Děti typují nejdříve babičku, ale pak se většina shodne překvapivě na dědečkovi. Popravdě jsem čekala, že řeknou spíše kluk. Ale ponechala jsem jim „dědečka“. Dále se ptám, proč se tedy děda bál jít domů. Martínek sděluje, že snědl mamince nudle. Ptám

se, co dělá maminka, když na dědu „hudle“, co to asi znamená. Děti si neví rady, typují podobně znějící slovo „nudle“. Zkousím tedy dětem zazpívat znovu – „máma na mě hudle“ a při slově „hudle“ zkousím „jako“ zahrozit prstem. V tom Matýsek zvolává, že se maminka zlobí.

Hrajeme si na „dědu“, kterak nechce jít domů. Martínek chce být děda, ostatní děti ho postupně zkouší přemluvit, aby se domů vrátil. I já se do hry zapojuji, dávám tím dětem inspiraci. Přemluvit se nám ho však nedaří. Vymýšlíme, jak jinak to udělat. Matýsek navrhuje dát mu mrkev. Zkousíme, ale opět nic. Zkousím „dědu“ pohladit, ale ani to nezabírá.

Děti se při této činnosti dobře bavily a už při pobytu venku chtěly pokračovat v přemlouvání „dědy“.

Slovo na závěr

Vždy mám zájem na tom, aby se mnou děti aktivně spolupracovaly, aby vyjadřovaly své individuální nápady. Často proto kvůli tomu upravuji svou původní představu podle jejich aktuálních nápadů, protože děti mají velkou tvořivou schopnost a bohatou fantazii. My učitelky je však k tomu musíme vést, dodávat jim vkusné estetické podněty a nenutit je k uniformitě a ke kopírování.